

Azərbaycan böyük güc mərkəzinə çevrilir

"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir

№ 046 (6971)

12 mart 2024-cü il.
Qiyməti 60 qəpik

+

Azərbaycan - Qazaxıstan münasibətləri: tarixi köklər, ortaq maraqlar

İlham Əliyev: Qazaxıstan və Azərbaycan iki qardaş dövlətdir

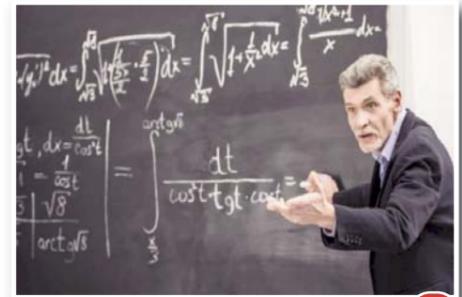
2

Fransa Natəvanın ABİDƏSİ ilə "müharibə" aparır...

8

Kişi və qadın müəllim: pozulmuş balans

10

Külək oyadan çərşənbə - yel çərşənbəmiz

12

Casus media şəbəkəsinin meydanı daralır

14

"Qərb ölkələrində İslama qarşı müharibə elan olunub"

Səkkiz minə yaxın şəxsə ƏLİLLİK

16

Son illərdə Azərbaycan ilə Qazaxıstan arasında ortaqlar nəticəsində münasibətlər daha açıq və hərtərəfli xarakter daşıyır. Siyasi, ticari-iqtisadi, mədəni-humanitar əməkdaşlıq fəallaşmış. Dövlət başçılarının rəsmi qarşılıqlı səfərləri, eləcə də Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin martın 11-də Azərbaycan Respublikasına dövlət səfəri münasibətlərin yüksələn xətlə inkişafının təzahürüdür.

Xatırladaq ki, Azərbaycan müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra türkdilli ölkələrlə, xalqlarla yaxınlaşması, eyni genetik, tarixi köklərə malik olduğumuz dövlətlərlə daha da yaxından təmas qurması üçün müxtəlif siyasi-iqtisadi, mədəni-humanitar platformalar meydana gəldi, iş birliyi rəsmiləşdirən müqavilələr imzalandı. Azərbaycan Mərkəzi və Orta Asiya ölkələri ilə də sıx siyasi və iqtisadi əlaqələrə malikdir. Xalqlarımızın dil, din, mədəniyyət, mənəvi dəyərlər baxımından yaxınlığı, eyni zamanda ortaq tarixə malik olması bu əlaqələrə təsir göstərən mühüm amillərdən biridir. Ölkəmizin Mərkəzi və Orta Asiyanın türkdilli dövlətləri arasındakı münasibətləri yüksələn xətlə inkişaf etməsinə Azərbaycanın Qazaxıstanla olan əlaqələrini misal göstərmək olar. Qazax və Azərbaycan xalqları bir çox sınaqlardan keçiblər. Ortaq köklər, yaxın dillər, oxşar mədəniyyətlər xalqları bir-birinə bağlayır.

Azərbaycan-Qazaxıstan əlaqələrinin bütün sahələrdə uğurla inkişafı, iki ölkə arasında imzalanan sənədlər strateji münasibətlərin və ölkələrimiz arasında əməkdaşlığın ildən-ildə güclənməsinə gətirib çıxarır. Ölkələrimiz Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Avratlantik Tərəfdaşlıq Şurası, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Türkdilli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurası, Beynəlxalq Türk Akademiyası, Türk Mədəniyyəti və İrsi Fondu, TÜRKPA, TÜRKSOY kimi beynəlxalq təşkilatlar çərçivəsində də əməkdaşlıq edir.

MÜTTƏFIQLIK MÜNASIBƏTLƏRİ

Azərbaycan Respublikası ilə Qazaxıstan Respublikası arasında diplomatik əlaqələr 1992-ci il avqustun 30-da yaradılıb. 1993-cü ilin yanvarında Qazaxıstanın Azərbaycanda, 2004-cü ilin martında isə Azərbaycanın bu ölkədə səfirlikləri

ilə daha da möhkəmləndirilib. Strateji tərəfdaşlığın dərinləşdirilməsi və müttəfiqlik münasibətlərinin genişləndirilməsinə dair Bəyannamə, 2022-2026-cı illər üçün əməkdaşlığın inkişafına dair kompleks proqram və bir sıra başqa sənədlərin

imzalanması ikitərəfli münasibətlərin möhkəmlənməsinə xidmət edir. Əlbəttə ki, çoxşaxəli əməkdaşlığı möhkəmləndirmək üçün iki xalq arasında münasibətləri qorunub saxlanılıb və daha da möhkəmlənib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin Qazaxıstan Respublikası-

fəaliyyətə başlayıb. 2008-ci ilin sentyabrında Azərbaycanın Qazaxıstanın Aktau şəhərində baş konsulluğu açılıb. Ölkələrimiz arasında ikitərəfli münasibətlərin inkişafına 1999-cu ildə yaradılmış Ticari-iqtisadi Əməkdaşlıq üzrə Birgə Hökumətlərarası Komissiya da mühüm töhfə verir. Komissiyanın indiyədək 20 iclası keçirilib. Sonuncu iclas isə bu ay Astanada baş tutub. İki ölkə arasında yaxın dostluq münasibətləri 2004-cü il martın 1-də Astanada imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Qazaxıstan Respublikası arasında dostluq münasibətləri və strateji tərəfdaşlıq haqqında Bəyannamə" və 2005-ci il mayın 24-də Bakıda imzalanmış "Azərbaycan Respublikası və Qazaxıstan Respublikası arasında strateji tərəfdaşlıq və müttəfiqlik münasibətləri haqqında Müqavilə"

xıstan, Türkiyə ərazilərində Orta Dəhlizin inkişafı üzrə 2022-2027-ci illəri əhatə edən Yol Xəritəsi bu əlaqələrin daha da möhkəmlənməsinə xidmət edir. İki ölkə arasında neft və neft məhsullarının ticarəti sahəsində uğurlu əməkdaşlıq davam etdirilir. Buraya Qazaxıstan mənşəli xam neftin Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft boru kəməri ilə dünya bazarına çatdırılması, Qazaxıstan mənşəli xam neftin Azərbaycanda emalı, Qazaxıstan mənşəli xam neftin dünya bazarına təchizatı və sair daxildir. "SOCAR Midstream Operations" MMC 2023-cü ilin martından etibarən Qazaxıstanın Tengiz yatağından ayda 125 min ton həcmində neftin Bakı-Tbilisi-Ceyhan boru kəməri ilə nəqlinə başlayıb. Qazaxıstan neftinin Aktau limanından "Prezident Heydər Əliyev" tankerinə ilk yüklənməsi ötən il martın 21-də, "Şuşa" tankerinə ikinci yüklənməsi isə martın 28-də həyata keçirilib.

Siyasi, iqtisadi-ticari, tranzit-

Azərbaycan - Qazaxıstan münasibətləri: tarixi köklər, ortaq maraqlar

İlham Əliyev: Qazaxıstan və Azərbaycan iki qardaş dövlətdir

nin "Altın kiran" - "Qızıl qartal" ali ordeni ilə təltif edilməsi xalqlarımızın dostluğunun və qardaşlığının daha bir təsdiqidir. Eyni zamanda, ölkə rəhbərinin Azərbaycan-Qazaxıstan münasibətlərinin möhkəmlənməsi üçün gördüyü işlərə verilən yüksək qiymətdir.

SƏMƏRƏLİ QARŞILIQLI ƏMƏKDAŞLIQ

Bu gün Qazaxıstan və Azərbaycan müxtəlif çoxtərəfli strukturlar çərçivəsində səmərəli qarşılıqlı fəaliyyət göstərir, bir sıra aktual beynəlxalq və regional məsələlərdə oxşar mövqelər tuturlar. Qazaxıstan və Azərbaycan ticari-iqtisadi sahədə qarşılıqlı faydalı əsasda əməkdaşlıq edir. 2022-2027-ci illərdə Orta Dəhlizin inkişafına dair yol xəritəsinin səmərəli reallaşdırılması da böyük əhəmiyyət kəsb edir. 2022-ci ilin sonlarında Aktau-da imzalanan Azərbaycan, Qaza-

nəqliyyat, enerji, kənd təsərrüfatı, mədəni-humanitar və digər sahələrdə əlaqələrin genişləndirilməsi istiqamətində sistemli iş həyata keçirilir. 2020-ci ildən etibarən ölkələr arasında ticarət dövriyyəsi təxminən 5 dəfə artıb. Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutunun (Orta Dəhliz) imkanlarının genişləndirilməsi, Xəzərin dibi ilə fiber-optik rabitə xəttinin və enerji kabelinin çəkilməsi, Azərbaycan vasitəsilə neft və uranın ixracı, Qazaxıstandan Azərbaycan bazarına buğda tədarükü bu sıraya daxildir. Dövlətlərarası energetika sahəsində əməkdaşlığın genişləndirilməsi də xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

QARABAĞIN BƏRPASINA VERİLƏN TÖHFƏ

Qazaxıstan dost ölkə olaraq Qarabağın bərpasına da töhfələrini verir.

Ardı Səh. 3

Əvvəlki Səh. 2

Xatırladaq ki, 2022-ci ilin avqust ayında Qazaxıstan Prezidentinin Bakıya səfəri zamanı hədiyyə olaraq Füzuli Şəhərində Kurmanqazı adına Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzinin tikiləcəyini bildirmişdir. Artıq Füzuli şəhərində Qazaxıstan hökuməti tərəfindən Kurmanqazı adına Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzi tikilib. Bu addım Azərbaycan Prezidentli və xalqı tərəfindən də yüksək qiymətləndirilir. Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev Azərbaycana dövlət səfərindən əvvəl verdiyi müsahibədə Füzuli şəhərindəki Kurmanqazı adına Uşaq Yaradıcılıq Mərkəzinin ölkələrimizin və xalqlarımızın dostluğunun, qardaşlığının, qarşılıqlı dəstəyinin daha bir simvoluna çevriləcəyini deyib. Bu müəssisə ölkələr və xalqlar arasında dostluğun, qardaşlığın, qarşılıqlı dəstəyin daha bir simvoludur. Yaxın gələcəkdə Qazaxıstan şirkətlərinin iştirakı ilə bir sıra layihələr də həyata keçiriləcək. Bununla yanaşı, Qazaxıstan Azərbaycanla Ermənistan arasında sülh müqaviləsinin tezliklə bağlanması maraqlı olan dövlətdir.

Qazaxıstan ənənəvi olaraq Azərbaycan ilə Ermənistan arasında qarşılıqlı münasibətlərin diplomatik yollarla nizamlanmasının tərəfdarıdır, habelə tezliklə sülh mü-

Azərbaycan - Qazaxıstan münasibətləri: tarixi köklər, ortaq maraqlar

İlham Əliyev: Qazaxıstan və Azərbaycan iki qardaş dövlətdir

qaviləsi bağlanmasına dair sözləri alqışlayır.

DÖVLƏTLƏRARASI MÜNASİBƏTLƏRDƏ YENİ MƏRHƏLƏ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev martın 11-də mətbuata bəyanatlarla çıxış ediblər. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin və Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayevin iştirakı ilə Azərbaycan-Qazaxıstan sənədlərinin imzalanması mərasimi olub. Hər iki dövlətin Prezidentləri tərəfindən "Azərbaycan Respublikasının və Qazaxıstan Respublikasının Ali Dövlətlərarası Şurasının 1-ci iclasının Qərarı" imzalanıb.

"Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) ilə "Damu" Sahibkarlığın İnkişafı Fondu" Səhmdar Cəmiyyəti arasında Anlaşma Memorandumu", "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti ilə "KazMunayQaz" Milli Şirkəti" Səhmdar Cəmiyyəti arasında Qazaxıstan neftinin alqı-satqısı sahəsində strateji əməkdaşlıq haqqın-

da Memorandum"u və "Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti ilə "KazMunayQaz" Milli Şirkəti" Səhmdar Cəmiyyəti arasında Qazaxıstan neftinin Azərbaycan Respublikası ərazisindən tranzit edilən həcmələrinin mərhələli artırılması haqqında Saziş"i və s imzalanıb. Eyni zamanda "Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Nazirliyi, Azərbaycan Respublikasının Gənclər və İdman Nazirliyi və Qazaxıstan Respublikasının Mədəniyyət və İnformasiya Nazirliyi arasında 2024-2025-ci illər üçün Tədbirlər Planı"nı "Azərbaycan Respublikasının Rəqəmsal İnkişaf və Nəqliyyat Nazirliyi ilə Qa-

zaxıstan Respublikasının Nəqliyyat Nazirliyi arasında dəniz gəmilərinin heyətinin ixtisas diplomlarının qarşılıqlı tanınması haqqında Saziş"inin imzalanması dövlətlərarası münasibətlərin davamlılığını və daha dərinləşməsinə töhfə verəcəkdir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev qeyd edib ki, Qazaxıstan və Azərbaycan iki qardaş dövlətdir: "Xalqlarımız ictimai-siyasi formasiyadan asılı olmayaraq, uzun əsrlər boyu sülh, qardaşlıq, əməkdaşlıq şəraitində yaşayıb. İki müstəqil dövlət olaraq isə artıq 30 ildən çoxdur ki, həm beynəlxalq strukturlarda, həm də ikitərəfli formatda fəal

qarşılıqlı fəaliyyət göstərir. Son vaxtlar qarşılıqlı səfərlərimizin dinamika çox illüstrativdir və bu, münasibətlərə yeni dinamizm verildiyini göstərir.

Qazaxıstanın uğurları bizi sevindirir. Sizi və bütün qardaş Qazaxıstan xalqını sosial-iqtisadi inkişafda, innovativ tərəqqidə çox böyük nailiyyətlər münasibətilə təbrik etmək istərdim. Qazaxıstanın iqtisadi inkişafı və ümumi daxili məhsulun artması düzgün və düşünülmüş iqtisadi siyasətdən xəbər verir. Həmçinin Sizin ölkənin modernləşdirilməsinə, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə yönəlmiş və artıq bir çox nailiyyətlərin

vestisiya əməkdaşlığımızla, beynəlxalq arenada qarşılıqlı fəaliyyətimizlə bağlı demək olar ki, bütün məsələlərin müfəssəl müzakirəsini apardıq və ümumi nəticələrə gəldik. Bu, onu göstərir ki, Qazaxıstan və Azərbaycan həqiqətən strateji tərəfdaşlardır, müttəfiq dövlətlərdir. Əməkdaşlığımızda baş verənlərin mühüm sirri də məhz buradadır. Perspektivlər çox yaxşıdır və təbii ki, hökumətlər bu gün imzalanmış sənədlər, sazişlər formasında əldə olunan razılıqların həyata keçirilməsi ilə məşğul olacaqlar.

Əməkdaşlığın və qarşılıqlı fəaliyyətin, təmasların səviyyəsi kifayət qədər yüksəkdir. Bu gün Sizin Şanxay Əməkdaşlıq Təşkilatının sammitində, Mərkəzi Asiya Dövlətləri liderlərinin Məşvərət görüşündə iştirakınızın nəzərdə tutulduğu və ya planlaşdırıldığı barədə danışdıq.

Türk Dövlətləri Təşkilatı liderlərinin qeyri-rəsmi sammitində işti-

qarşılıqlı fəaliyyət göstərir. Son vaxtlar qarşılıqlı səfərlərimizin dinamika çox illüstrativdir və bu, münasibətlərə yeni dinamizm verildiyini göstərir.

Qazaxıstanın uğurları bizi sevindirir. Sizi və bütün qardaş Qazaxıstan xalqını sosial-iqtisadi inkişafda, innovativ tərəqqidə çox böyük nailiyyətlər münasibətilə təbrik etmək istərdim. Qazaxıstanın iqtisadi inkişafı və ümumi daxili məhsulun artması düzgün və düşünülmüş iqtisadi siyasətdən xəbər verir. Həmçinin Sizin ölkənin modernləşdirilməsinə, iqtisadiyyatın şaxələndirilməsinə yönəlmiş və artıq bir çox nailiyyətlərin

rak etməyimlə bağlı dəvəti böyük ümidlə və minnətdarlıqla qəbul edərim. Əlbəttə, COP29 sammiti - bu da ümumilikdə Azərbaycan dövlətinin və onun diplomatiyasının tarixi nailiyyətidir. Sammit mövcud iqlim problemlərinin nizamlanması nöqtəyi-nəzərindən, həm də məhz bu sahədə global əməkdaşlıq baxımından birinci dərəcəli əhəmiyyətə malikdir. Şübhəsiz ki, Bakı bu vəzifənin öhdəsindən gələcəkdir. Biz Dubayda keçirilən COP28 sammitində iştirak etdik və gördük ki, bu, həqiqətən çox mühüm forumdur. Sevindirici ki, belə mühüm global forumun keçirilməsi məkanı qismində məhz Bakı seçilib.

Biz Qazaxıstanın və Azərbaycanın Xəzər dənizi üzrə qonşu dövlətlər olması və bunun, təbii ki, qarşılıqlı münasibətlərimizə xüsusi xarakter verməsi barədə danışdıq. 2020-ci ildən Qazaxıstan və Azərbaycan arasında əmtəə dövriyyəsi beş dəfə artıb. Əlbəttə, mütləq rəqəmlər o qədər də böyük təəssürat yaratmaya bilməz. Bu sahədə işlər davam etdirilməlidir. Ölkələrimiz böyük iqtisadi potensiala malikdir və düşünürəm ki, növbəti uğurlar çox da uzaqda deyil. Biz bu gün nəqliyyat və logistikadan tutmuş rəqəmsallaşma məsələlərinə qədər, hələ neft və qaz və digərlerini demirəm, müxtəlif məsələlərdən danışdıq.

Məmnunam ki, biz beynəlxalq arenada da uğurla əməkdaşlıq edirik. İstər Birləşmiş Millətlər Təşkilatında, yaxud başqa beynəlxalq təşkilatlarda nümayəndə heyətlərimiz uğurlu qarşılıqlı fəaliyyət göstərirlər. Zənnimcə, bu xətt davam edəcəkdir."

Daha sonra Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev və Qazaxıstan Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev Çinin Sian terminalından Bakının Abşeron stansiyasına konteyner qatarının gəlişi mərasimini video-bağlantı ilə izləyiblər.

Nəzakət ƏLƏDDİNQIZI

Fransa döyüşə kiçik dövlətlərlə gedir

Niyə Vladimir Putin Qaqauziya rəhbəri ilə, Emmanuel Makron Moldova prezidenti ilə görüşdü?

Fransa proksi savaşını davam etdirir, kiçik ölkələri silahlandırmaqla onları böyük dövlətlərə qarşı müharibəyə hazırlayır. Cənubi Qafqazda müharibə başa çatmamış Paris İrəvanı yeni müharibəyə hazırlamaq iddiasını ortaya qoyub. Bu ölkəni silahlandırır, hərbi müqavilələr imzalayır, öz hərbiçilərini müxtəlif adlar altında Ermənistanə göndərir, üstəlik Avropanın başqa ölkələrini də öz oyununa şərikdir. Ermənistanın ərazilərinə heç bir iddiasının olmadığı barədə rəsmi Bakı dəfələrlə çıxış etsə də, Paris millitarist siyasətinə don geyindirmək üçün Azərbaycanın guya müharibəyə hazırladığına dair yalanlar uydurur. Nəticədə, iki ölkə arasında başlanmış sülh danışıqlarının ümumi gedişinə xələl gətirir.

Bu gün Fransa postsovet ölkələrindən daha bir kiçiyini - Moldovanı silahlandırır, yenə Rusiyaya qarşı. Fransa prezidenti Emmanuel Makron moldovalı həmkarı Maia Sandu ilə, Rusiya lideri Vladimir Putin isə bir gün əvvəl Qaqauz muxtariyyətinin rəhbəri Yevgeniya Qutsul ilə görüşüb. Bunu belə başa düşmək olar: Qərb və Rusiya Moldovada prezidentlik yarışına rəsmi start verib, eyni zamanda kimin kimə mərc etdiyini və nə istədiyini göstərir. İndi geosiyasi xarakter daşıyan döyüşün nəticəsi göz qabağında deyil.

Maia Sandu Parisdə Emmanuel Makronla görüşüb, lakin əsasən Moskva haqqında danışır. "Prezident Makronla görüşümüz Rusiya və onun nümayəndələrinin ölkəyə əlavə təzyiqlər göstərmək üçün yeni cəhdləri kontekstində baş verir", - deyərək Sandu bildirib. Moldova lideri Rusiyaya enerji şantajında, hökumət əleyhinə etirazları dəstəkləməkdə, dezinformasiya kampaniyalarını keçirməkdə, kibernetik hücumlarda və hətta respublikada dövlət çevrilişi təşkil etməyə cəhdə ittiham edib.

Bu arada, Yelisey Sarayının internet saytında dərc edilmiş birgə kommunikedə qeyd edilir ki, Fransa "Moldova Respublikasının beynəlxalq səviyyədə tanınmış sərhədləri daxilində müstəqilliyi, suverenliyi və ərazi bütövlüyünə sarsılmaz dəstəyini bir daha təsdiqləyir. Rusiya tərəfindən təhdidlərə, təzyiqlərə və hədə-qorxulara baxmaya-

raq, Moldova Respublikası azadlığı, müstəqilliyi və Avropanı seçdi. Fransa Moldova dövlətini Avropa İttifaqına daxil olmağa hazırlamaq üçün başlanmış islahatlara tam dəstək verərək, bu seçimi dəstəkləyir", - kommunikedə deyilir.

Paris həmçinin "Dnestryanı regionun təcridcən vahid hüquqi, iqtisadi, vergi və gömrük sistemində inteqrasiya üçün göstərilən səyləri" alqışlayır. Mesajda Rusiyaya, kommunikedə qeyd olunduğu kimi, qanunsuz olaraq orada yerləşən Dnestryanı ərazisindən öz ordusunu geri çəkməyə çağırış ünvanlanır.

Xanım Sandu Parisə səfəri zamanı iki ölkə arasında müdafiə və iqtisadiyyat sahəsində əməkdaşlığa dair sazişlər imzalanıb. Emmanuel Makron daha sonra izah edib ki, müdafiə sazişi digər şeylərlə yanaşı Kişinyovda Fransanın "daimi müdafiə missiyası"nın açılmasını nəzərdə tutur. Onun sözlərinə görə, bu, ilk addımdır. Fransa lideri missiyanın nə edəcəyini və növbəti addımların nə ola biləcəyini açıqlamayıb. Fransa Moldovaya ən böyük dəstək verən Aİ ölkələrindən biridir. Emmanuel Makron və Maia Sandu uzun müddətdir ki, yaxın, etibarlı münasibət qurublar. Xanım Sandu üçün hazırkı səfər bu il keçiriləcək prezident seçkiləri və ölkənin Aİ-yə daxil olması ilə bağlı onun təşəbbüskar olduğu referendum kontekstində mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Avropaya inteqrasiya və indi aydın olduğu kimi, Rusiya ilə qarşıdurma onun seçki kampaniyasının əsas mövzusu olacaq.

Moskvanın Moldovada öz vəzifələri var. Martın 6-da axşam Rusiya prezidenti Vladimir Putin Soçidə Qaqauziyanın başkanı (rəhbəri) Yevgeniya Hutsul ilə danışır. Kremlin saytında foto və aşağıdakı mətn dərc olunub: "Ümumdünya Gənclər Festivali çərçivəsində Vladimir Putin Qaqauziyanın rəhbəri Yevgeniya Hutsul ilə görüşüb". Xanım Hutsul Telegram kanalında yazıb: "Vladimir Putin mənimlə episentri bizim Qaqauziya olan mürəkkəb regional və geosiyasi məsələləri müzakirə etdi. Mən Vladimir Vladimiroviçə Moldovada vətəndaş mövqeyimizə və milli maraqlara sədaqətimize görə bizdən qisas alan hakimiyyətin qanunsuz hərəkətləri barədə məlumat verdim. Kişinyov addım-addım səlahiyyətlərimizi əlimizdən alır, büdcəni məhdudlaşdırır, qanuni hüquqları tapdalayır, Qaqauziyada və bütün öl-

kədə qeyri-sabitlik və sabitliyi pozur. Rusiya lideri beynəlxalq arenada qanuni hüquqlarımızı, səlahiyyətlərimizi və mövqelərimizi müdafiə etməkdə Qaqauziyaya və qaqauz xalqına dəstək olacağına söz verdi".

Bu arada, Putinin xanım Hutsulla görüşü hazırda vətəndə yaşamayan, lakin Moskvada səfərdə olan başqa bir moldovalı siyasətçiyə dəstək sayıla bilər. Bu siyasətçi cinayət təqibinə görə 2019-cu ildən İsraildə yaşayan qaqauz moldovalı iş adamı İlan Şor dur (Moldova məhkəməsi onu maliyyə fırıldaqçılığına görə 15 il həbs cəzasına məhkum edib).

Moldova Aİ-yə üzvlüklə bağlı danışıqlara başlayır

İlan Şor Yevgeniya Hutsulun "siyasi atası" sayılır. Bir il əvvəl o, bu qadını Qaqauziya rəhbəri vəzifəsinə namizəd kimi irəli sürüb və sonda onun qələbəsini təmin edib. Bu, onun effektivliyini nümayiş etdirir. Şorun yaratdığı Şor partiyası hazırda Moldovada qadağan edilib, lakin o, tezliklə yeni siyasi qüvvə - "Şans"ı təsis edib. Moldovanın digər siyasi birləşmələri də onunla bağlıdır. Yeri gəlmişkən, "Şans", rəy sorğularında üçüncü yerdədir. Onun qarşısında yalnız yerli kommunistlərin və sosialistlərin müxalifət bloku, eləcə də prezidentyənlü hakim "Hərəkət və Həmrəylik" partiyası dayanır.

Putin və Makronun müvafiq olaraq xanım Hutsul və Sandu ilə görüşləri, ilk növbədə, Rusiya və Qərbin Moldova üçün seçki ilində kimə stavka etdiyini açıqlayır. İkincisi, bu, mübarizənin başladığının açıq əlamətidir. Seçki kampaniyası qızgın və geosiyasi xarakter daşıyacaq. Qalib hələ bəlli deyil: ikinci prezidentlik müddətinə namizədliyini irəli sürdüyünü elan edən Maia Sandudan fərqli olaraq, onun guya rusiyayönlü düşərgədən olan rəqibləri hələ də öz namizədləri haqqında susurlar. İlan Şor intriqanı qoruyur.

Fransa Moldovadan Moskvaya qarşı

Moldova ictimaiyyətinə məlumat verilib ki, Kişinyovda Fransa hərbi missiyası işə başlayır. Moldova Respublikasının Rusiya Federasiyasındakı keçmiş səfiri Anatol Tsaranu bildirib ki, təfərrüatlar açıqlanmışdır. O qeyd edib ki, Birinci Dünya Müharibəsi zamanı belə bir missiya Ruminnyada fəaliyyət göstərmişdir. Fransa ev sahibi ölkənin ordusunu silahlandırdı, ruminlara Maresti şəhəri yaxınlığında cəbhəni yarmağa imkan verən əsgərləri öyrətdi. Tsaranunun sözlərinə görə, bu bənzətmə Moldova Respublikasının ordusunun Rusiya Federasiyası ilə qarşıdurma üçün silahla təmin olunacağını deməyə əsas verir. Moldova prezidenti Maia

Sandu Parisə səfəri zamanı fransalı həmkarı Emmanuel Makrona "Təhlükə dayandırılmasa, cəbhə xətti yaxınlaşacaq" deyib. - Bizə daha yaxın. Sənə daha yaxın. Ona görə də Avropa vahid cəbhə ortaya qoymalıdır".

Qeyd edək ki, bundan əvvəl "Politico" Fransanın Ukraynaya Qərb qoşunlarını göndərməyə hazır olan ölkələrin ittifaqı yaratdığını yazıb. Nəşrin yazdığına görə, Estoniya, Latviya və Litva Almaniya, Çexiya və Polşa kimi Aİ ölkələrinin əksəriyyətindən "ideyaya daha açıqdır". Lakin bu, Moldova Respublikasına təsir etməyəcək, Moldova Respublikasının Rusiya Federasiyasındakı keçmiş səfiri, Strateji Araşdırmalar və Siyasət Məsləhətçi Siyasət Mərkəzinin rəhbəri Anatol Tsaranu deyir. "Lakin Fransa Moldova əsgərlərinə rus əsgərlərinə müqavimət göstərməyi öyrədəcək, həmçinin Moldova ordusunu silahlandıracaq", - moldovalı siyasətçi hesab edir.

Bu günlə bağlı Anatol Tsaranu deyib ki, "Moldova cəmiyyətində Moldovanın Ukraynadan sonra Rusiyanın növbəti hədəfi olacağını deyirlər". Siyasətçi bunu "Moskva Moldovanı "Rusiya dünyasının" bir hissəsi, onun təsir zonası hesab edir və bu vəziyyəti dəyişmək niyyətində deyil" deyə izah edib. "Buna görə də Moldova hakimiyyəti Rusiya Federasiyasının mümkün hücumunu dəf etməyə hazırlaşır. Baxmayaraq ki, Moldovada rusların gəlməsini istəyən ictimai rusofil sektor var. Xüsusilə də Rusiyanın hərbi mövcudluğunun qeyd alındığı Dnestryanı separatçı bölgəni nəzərə alsaq", - Tsaranu bildirib. "Rusiya Kişinyovda əsas təhlükə hesab olunur və onlar buna qarşı çıxmaq üçün Qərb tərəfdaşları ilə razılığa gəlirlər", o əlavə edib.

Prezident Maia Sandu Parisə səfəri zamanı qeyd edib ki, bu gün Moldova artıq Rusiyanın istədiyi kimi bölünmək masasında deyil, müzakirə masasındadır. Parisdə üç sənəd imzalanıb. Bu, 1998-ci ildə imzalanmış sənədi, eləcə də növbəti altı il üçün iqtisadi əməkdaşlığa dair yol xəritəsini və Fransa İnkişaf Agentliyinin (AFD) Moldovaya 40 milyon avro dəyərində maliyyə və 1,5 milyon avro məbləğində maliyyə vəsaiti ayracağı müqaviləni yeniləyən müdafiə sahəsində əməkdaşlıq sazişidir. Moldova prezidentinin administrasiyası aydınlaşdırır ki, yeni əməkdaşlıq sazişi müdafiə siyasəti, beynəlxalq missiya və əməliyyatlarda iştirak, informasiya texnologiyaları və hərbi telekommunikasiya və s. kimi mühüm sahələri əhatə edir. 2024-2029-cu illər üçün İqtisadi Əməkdaşlıq Yol Xəritəsi Moldova Respublikası və Fransa arasında investisiya və ticarətin artımını təşviq etmək üçün birgə tədbirləri nəzərdə tutur. Moldova Respublikasında 200-dən çox fransız şirkəti fəaliyyət göstərir və hər iki iqtisadiyyata fayda gətirir.

Politico: Fransa Rusiyaya qarşı ittifaq yaradır

Fransa Qərb qoşunlarının Ukraynaya mümkün göndərilməsinə açıq olan ölkələr qrupu yaradır, Politico mənbəyə istinadən xəbər verir. Parisin hərəkətləri "daha ehtiyatlı Berlin"lə fikir ayrılıqlarını dərinləşdirməyə davam edir. Nəşr xatırladı ki, Almaniya, Çexiya və Polşa da daxil olmaqla bir çox Avropa ölkəsi Fransa prezidenti Emmanuel Makronun belə bir perspektivi istisna etməməsindən sonra qoşun göndərmək planlarının olmadığını bildirib. Nəşrin qeyd etdiyi kimi, Estoniya, Litva və Latviya "ideyaya daha açıqdır", Polşa isə "mövqeyini dəyişir".

Polşanın xarici işlər naziri martın əvvəlində demişdi ki, "Ukraynada NATO qüvvələrinin mövcudluğu ağılsızdır deyil". Litvanın xarici işlər naziri Qabriellius Landsbergis deyib ki, o, "çox müsbət qiymətləndirir" və "başlanan müzakirəni təşviq edir". Estoniyanın baş naziri Kaja Kallas hesab edir ki, Ukraynaya qoşun göndərilməsi müdafiə hərəkəti kimi qiymətləndirilə bilər.

V.VƏLİYEV

Azərbaycan böyük güc mərkəzinə çevrilir

Hər nə qədər hərbi sahədə yeni silah-sursat istehsal olunsa da, yenə də dünya iqtisadi güc qarşısında acizdir. Bəşəri varlıq sosial-iqtisadi tərəqqidən daha çox asılı olduğundan hərbi sahə effekli görünür. Bu baxımdan ehtiyatlı başçılar var ki, beynəlxalq aləmdə dövlət maraqlarını iqtisadi təzyiqlərlə həyata keçirməyə cəhdlər göstərir və müəyyən hallarda istəklərinə də nail olurlar. İqtisadiyyatı güclü olan dövlətlər başqa ölkələrə öz tələblərini, istəklərini başqa dövlətlərə dikte etməyi bacarırlar. Xüsusilə də, iqtisadiyyatın əsas dayağı olan enerji daşıyıcıları ilə istənilən ölkənin təhlükəsizliyini qorumaq və ya sabitliyə xələl gətirmək olur. Tərəqqipərvər dövlətlər var ki, böyük həcmli neft, qaz imkanlarını yalnız

kifayətlənir

xalqının sosial rifah halının yaxşılaşmasına və müxtəlif ölkələrin enerji təhlükəsizliyinə töhfələr verməyə səfərbər edir və buna da nail olur. Azərbaycanda o dövlətlərdəndir ki, enerji ehtiyatlarından dünyada sülhün və təhlükəsizliyin təmin olunmasına yardımçı olur. Neft ölkəsi olan və Bakı-Tbilisi-Ceyhan kimi qlobal bir layihəni reallaşdıran Azərbaycan heç zaman neft amilindən təzyiq və təsir vasitəsi kimi istifadə etməyib. Bu baxımdandır ki, Azərbaycan dünyada sevilməli və hörmət edilən dövlət olaraq tanınır və qəbul edilir. Nəzərə almaq lazımdır ki, dünyanın aparıcı dövlətlərindən olan ABŞ neftə zəngin dövlət olsa da, ehtiyacının 55 faizini idxal vasitəsilə, 45 faizini isə özü ödəyir. ABŞ ildə 680 milyard ton neft alır. Özü isə ildə cəmi 1 milyard ton neft istehsal edir. Ümumi rəy ondan ibarətdir ki, ABŞ dünya neftinin 26 faizinin alıcısıdır. Ona görə də, neftlə bağlı ərazilər, xüsusilə də, dünya neft ehtiyatlarının 62 faizinin cəmləndiyi Fars körfəzi ABŞ üçün həyati əhəmiyyət daşıyan zonadır. Ona görə də Azərbaycan ABŞ üçün cəlbedici dövlətdir. Bir həqiqət var ki, ABŞ üçün əsas hədəf maraqlardır. Onlar açıq şəkildə qeyd edirlər ki, "bizim maraqlarımız bütün dünyanı əhatə edir. Bizim həm həyati maraqlarımız, həm də ümumi maraqlarımız var. O yerdə ki, bizim həyati maraqlarımız var, o yerlə bağlı bəyanatlar verir, çıxışlar edir və müəyyən hadisələri pisləyirik. Bunlar effekt vermədikdə, güc tətbiq edirik. Ümumi maraqlarımız olan yerdə isə biz çıxış edirik, bəyanat veririk və hadisələri pisləyirik. Amma güc tətbiq etmirik". ABŞ rəsmiləri qeyd edirlər ki, NATO-nun Şərqi Şərqi genişləndirilməsi, Balkanlar və Fars körfəzi həyati maraqları ilə bağlı olan zonadır. 1999-cu il mart ayının 24-dən iyun ayının 10-a qədər 78 gün ABŞ Yuqoslaviyanı gecə-gündüz bombaladı. Halbuki bu bombardmanla bağlı BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnaməsi olmayıb. Çünki Balkanlar Avropanın mərkəzində olsa da, ABŞ-in həyati maraqları ilə bağlı olan zonaya daxil idi.

ABŞ həyati maraqlar naminə hər cür addım atır, ümumi maraqlar olan yerdə isə yalnız bəyanatlar verməklə

Fars körfəzi zonasında Səddam Hüseyinə qarşı ABŞ BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnaməsi olmadan hərbi əməliyyatlar həyata keçirdi. Yalnız 2011-ci il dekabrın 18-də qan gölünə dönmüş İraqdan qoşunlarını çıxartdı. Bu mənada, demək olar ki, ABŞ həyati maraqlar naminə hər cür addım atır, ümumi maraqlar olan yerdə isə yalnız bəyanatlar verməklə kifayətlənir. Bəzən regionda baş verən hadisələrlə bağlı məsələlərə də ABŞ Rusiya ilə kompromisə gəlməyi vacib hesab edir. Rusiya ABŞ-a "yox" deyəndə, problem qəlizləşir. Məsələn Ukrayna məsələsində Rusiya ilə ABŞ arasında ciddi qarşıdurma mövcuddur. ABŞ Rusiyanın Ukraynada məğlub olması üçün rəsmi Kiyevə hər cür siyasi, hərbi, maliyyə dəstəyini göstərir. Vladimir Putin hakimiyyəti hesab edir ki, keçmiş postsovet respublikaları onların maraqları daxilində olan bölgədir. ABŞ da prinsip etibarını Rusiyanın apardığı bölgü əleyhinə deyir. 2008-ci ilin avqust ayında Gürcüstanın Rusiya hərbi kontingenti tərəfindən işğal edilməsi göstərdi ki, ABŞ Moskvanın maraqlarına qarşı, xüsusilə də apardığı bölgüyə qarşı deyil. Məhz Gürcüstan olaylarından sonra Qırğızıstan "Manas" hərbi bazasını ABŞ-in üzünə bağlamaq barədə qərar qəbul etdi. Səbəbini də onunla izah edir ki, Gürcüstan xristian dövlətdir. Xristian dünyası, ABŞ başda olmaqla Gürcüstan "dəstəyinin" hansı səviyyədə olduğunu göstərdi. Avropa Birliyi avqust hadisələrindən sonra 2008-ci il sentyabrın 1-də Gürcüstanla qarşı güc tətbiq etdiyinə görə, Rusiyanın məsələsinə baxmalı idi. Gündəmdə Rusiyaya qarşı iki sanksiya - Polşa və İtaliya variantları müzakirə olunmalı idi. Nəticədə, heç bir sanksiya olmadı. NATO Rusiya ilə münasibətləri dondursa da, sonradan qərarından imtina etdi. Məhz bu və digər amillərdən nəticə çıxaran Qırğızıstan ABŞ-ın "Manas" hərbi bazasında yerləşməsindən imtina etdi. Hətta "Manas" hərbi bazasına görə, ABŞ illik 80 milyonluq icarə razılaşmasını 150 milyon dollara qaldırmağa hazır olduğunu bəyan etdi. Bu da Qırğızıstanı razı salmadı. Sonradan Rusiya Qırğızıstanla 2 milyard dollar kredit ayırdı. Rusiya Xarici İşlər Nazirliyi 150 milyon dollar əvəzində, Qırğızıstanla 2 milyard dollar vəsaitin ayrılmasını sırf təsədüf hesab etdiyini bəyan etmişdi. Amma hər kəsə bəllidir ki, siyasətdə təsadüflər olur.

Bir sözlə, Rusiya beynəlxalq aləmdə hesablaşmalı dövlətlərdəndir. Necə ki, ABŞ və Şərqi Avropa ölkələri Rusiya ilə hesablaşırlar. "Deyl Korneger" Fondunun ekspertlərinin gəldikləri nəticələr maraqlı doğurmaya bilməz. Ekspertlərə görə, Rusiyaya münasibətdə üç şeyə təəccüblənməmək mümkün deyil. Birincisi, ona görə ki, Sovet İttifaqının dağılacağı proqnozlaşdırılırdı, amma ona təəccübləndik ki, bu dağılma gözləniləndən tez baş verdi. Təxminən 22 milyon kv. km ərazidən 5 milyon kv. km ərazi ayrıldı. Amma onun yerində 17 milyon kv. km ərazisi olan və ABŞ-dan (bu ölkənin ərazisi 9,4 milyon kv. km-dir) iki dəfə böyük olan Rusiya dövləti qaldı. Belə bir dövlət beynəlxalq siyasətdə özünü tarazlı aparmalı idi. Amma 1990-cı ilin əvvəlində miskin günə düşdü. Hətta o zaman beynəlxalq danışıqlarda Rusiyanın xarici işlər naziri Kozirevə "Mister yest" ləqəbi də qoymuşdular. Yəni nə desə başı, əlləri və dili ilə təsdiqləyir.

Amma SSRİ-nin xarici işlər naziri Qromikonun ləqəbi "Mister no" idi. Yəni, onu razı salmaq çox çətin idi. Təəccübləndik ki, belə nəhəng dövlətin varisi miskin vəziyyətdə düşə bilmiş. Bu, bizi təəccübləndirirdi. Üçüncüsü isə, biz bilirdik ki, Rusiyanın böyük potensialı var, ərazisi var, təbii ehtiyatları var. Bu dövlət özünə gələcək. Bizi təəccübləndirən isə Rusiyanın proqnozlaşdırılardan daha tez özünə gəlməsi və ambisiyalarla çıxış etməsi oldu. 2000-ci ildə Vladimir Putin hakimiyyətə gəldikdən sonra Rusiya dünyada söz sahibi olmağa başladı. Əgər 2000-ci ilə qədər Rusiyanın 150 milyard dollarlıq xarici borcu var idisə, Putinin hakimiyyətə gəlişi ilə bu borclar silinməyə başladı. Bu, həm də onunla bağlı oldu ki, dünya bazarında neftin qiymətinin kəskin bahalaşması Rusiyaya böyük həcmli gəlirlərin daxil olmasına səbəb oldu. Putinin bir qədər pragmatik siyasət aparması Rusiyanı sürətlə ayağa qaldırdı. Məhz bundan sonra ambisiyalar özünü göstərməyə başladı. "Hətta Rusiya postsovet ölkələrini yaxın xarici hesab edirdi" deyər Fondun ekspertləri təəccüblərinin nədən ibarət olduqlarını ifadə ediblər.

Siyasi maraqlar, iddialı ambisiyalar dostları düşməne, düşməni isə dostlara çevirə bilir

Siyasətdə əbədi dostlar olmadığı kimi, əbədi düşmənlər də daimi olmurlar. Siyasi maraqlar, iddialı ambisiyalar dostları düşməne, düşməni isə dostlara çevirə bilir. Hazırkı dünya düzənində baş verən siyasi prosesləri nəzərə alsaq, Rusiya istəsə də, istəməsə də Azərbaycanın maraqlarına təbə olan dövlətə çevriləcəyi gözlənilir. Xatırlatmaq lazımdır ki, soyuq müharibə dövründə heç kəsin ağına gəlmirdi ki, iki qarşıduran tərəf olan NATO və SSRİ sonradan bir-birinə dost əli uzadaçaqlar. Hətta SSRİ-nin təsiri altında olmuş (Varşava müqaviləsi ölkələri) dövlətlər NATO-nun üzvü olacaqlar. Hazırda Rusiya ilə NATO-nun üzvü olan Türkiyə arasında sıx münasibətlər mövcuddur. Hər iki dövlət arasında olan iqtisadi əlaqələr ekspertləri, sözün əsl mənasında, təəccübləndirir. Çünki ABŞ ilə Türkiyə strateji müttəfiq olsalar da, onların arasında ticari-iqtisadi dövriyyə cəmi 15 milyard dollardır. ABŞ-la Rusiya bir-birinə strateji rəqib kimi görünənlər də, onların iqtisadi əməkdaşlıq dövriyyələrinin həddi 24 milyard dollar miqdarındadır. Türkiyə-Rusiya ticari dövriyyəsi hazırda 40 milyard dollardır, amma onun 100 milyard dollara çatdırılması barədə razılaşma əldə olunub. Rusiya ilə Ermənistan arasında iqtisadi dövriyyə isə cəmi 750 milyon dollar təşkil edir.

Dünyanı həm də iqtisadi maraqların idarə etdiyini nəzərə alsaq, Rusiya 100 milyard dollarlıq ticari-iqtisadi maraqlarına görə, Ermənistanı bir "peşka" kimi Türkiyəyə qurban verə bilər. Eyni zamanda, dünyada qəbul olunan bir prinsip var: güclü hər zaman haqlıdır. Zəiflərin meydana yer istəməsi heç də arzuolunan deyil. Azərbaycan regionun lider dövlətidir. Sabah isə Azərbaycan regionun fəvqəldövlətinə çevrilə bilər. Necə ki, Türkiyəni Yaxın və Orta Şərqi fəvqəldövlətləri hesab edirlər. Türkiyənin razılıq vermədiyi heç bir problem həllini tapa bilmir.

Regionda yeni reallıqlar yaranıb

2020-ci il Azərbaycan tarixində şanlı, qızıl həflərlə yazılan tarixi səhifə oldu. Azərbaycan 202-ci il sentyabrın 27-də başlayan 44 günlük Vətən Müharibəsi ilə öz ərazi bütövlüyünü bərpa etdi, müqəddəs Qarabağımız işğaldan azad olundu. Bununla da Müzəffər Ali Baş Komandanımız, Prezident İlham Əliyev və rəşadətli ordumuz böyük qələbəni Azərbaycan xalqına bəxş etdi. Ölkə Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyev Qarabağın incisi olan Şuşanın işğaldan azad olunması müjdəsini Azərbaycan xalqına çatdırarkən demişdir: "Mən bu gün, eyni zamanda, Ulu Öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdim. Onun ruhu qarşısında baş əydim. Ürəyimdə dedim, xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim. Şuşanı azad etdik! Bu, böyük Qələbədir! Şəhidlərimizin, Ulu Öndərin ruhu şadıddır bu gün! Gözün aydın olsun, Azərbaycan! Gözünüz aydın olsun, dünya azərbaycanlıları!".

44 günlük Vətən müharibəsində tarixi zəfər qazanan Azərbaycan bölgədə və dünyada yeni reallıqlar yaradıb. 2023-cü ilin aprelin 23-də Xankəndi-Laçın yolunun başlanğıcında, Həkeri çayının üzərində sərhədkeçid məntəqəsi qurulması ilə suverenliyimiz təmin olundu. 2023-cü il sentyabrın 19-da başlayan 23 saat 44 günlük əməliyyatla Azərbaycan Xankəndi şəhərini, Xocalını, Əsgəranı, Xocavəndi və digər əraziləri separatçılardan təmizlədi, separatçı başçılar isə həbs olunaraq istintaqa təhvil verildilər. Hazırda A.Artunyanın, R.Vardanyanın, S.akyanın, Qukasyanın və digərlərinin istintaqı aparılır. Yaxın günlərdə onların məhkəməsi keçiriləcək və layiq olduqları cəzanı alacaqlar. İşğaldan azad edilən ərazilərimiz isə yenidən qurulur, çil-çıraqlı cənnətə çevrilir. İnsanlarımız öz yurd-yuvasına qayıtmaq üçün bölgəyə yeni nəfəs gətirirlər.

İLHAM ƏLİYEV

Müsəlman dünyası bir arada

Prezident İlham Əliyev: "XXI əsrdə islamofobiya, ksenofobiya və irqçiliyə yer olmamalıdır"

Beynəlxalq tədbirlərə yüksək səviyyədə ev sahibliyi edən Azərbaycan bu sahədə mühüm platformaya çevrilən məkandır. "Müxtəlifliyin qorunması: 2024-cü ildə islamofobiya ilə mübarizə" mövzusunda keçirilən beynəlxalq konfrans bunun daha bir real təcəssümüdür. Bütün dünyada getdikcə artmaqda və gündəmdə olan islamofobiya probleminin müzakirə etmək üçün dünya müsəlmanları Azərbaycanda bir araya gələrək çox təhlükəli olan məsələni müzakirə etmiş oldular. Azərbaycan islamofobiya qarşı mübarizəyə həsr olunan yüksək səviyyəli müxtəlif tədbirlər keçirib, nümunəvi addımlar atıb. Bakıda artıq ikinci dəfədir keçirilən konfransda beynəlxalq səviyyədə islamofobiya qarşı mübarizə kontekstində yaşadığımız dövrdə ayrı-seçkilik, islamofobiyanın günümüzün reallığına çevrildiyi diqqətə çəkilib. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin beynəlxalq konfransın iştirakçılarına ünvanladığı məktubunda bugünkü tədbirin İslam aləmi üçün mübarək Ramazan ayının başlaması və "İslamofobiya ilə Beynəlxalq Mübarizə Günü" ərəfəsində keçirilməsinin rəmzi mənə kəsb etdiyini bildirib. "Təəssüflər olsun ki, dünyada islamofobiya meyilləri sürətlə artmaqdadır. İslamın potensial təhlükə mənbəyi kimi aşılındığının, müsəlmanlara qarşı şübhə, ayrı-seçkilik və açıq nifrətin gündən-günə daha geniş yayıldığına şahidi oluruq. İslamofobiya ilə Mübarizə Gününe dair BMT-nin Qətnaməsində də qeyd edildiyi kimi dini inanclarla bağlı ayrı-seçkilik, dözümsüzlük və şiddət hallarının çoxalması dərin narahatlıq doğurur.

Acınacaqlı haldır ki, hazırda islamofobiya özünü demokratik hesab edən bir sıra Qərb ölkələrinin dövlət siyasətinin tərkib hissəsini təşkil edir" - deyə bildirilib.

Müasir dünyada baş verən siyasi proseslər, müsəlman ölkələrindəki müharibə və münaqişələr, bəzi ölkələrdə islamofobiyanın yayılması islam dünyasında həmrəyliyin zəruriliyini bir daha əyani surətdə göstərir. Belə şəraitdə Azərbaycan dünyada həmrəyliyin, eləcə də islam həmrəyliyinə təmin edilməsinin tərəfdarı kimi çıxış edir. Bu gün Azərbaycan islam həmrəyliyi ideyalarına və mədəniyyətlərarası dialoq ənənələrinə sadıqdır. Azərbaycan islami dəyərlərə, islam dininə bağlı dövlətdir. Bunun nəticəsidir ki, müasir dövrümüzdə ölkəmizdə islami dəyərlər, multikulturalizm məktəbi və tolerantlıq yeni dövrünü yaşayır.

"ANTI-İSLAM TƏZAHÜRLƏRİNİN 80 FAİZİ QƏRB ÖLKƏLƏRİNİN PAYINA DÜŞÜR"

Son bir ildə dünyada baş vermiş bütün anti-İslam təzahürlərinin 80 faizinin Qərb ölkələrinin payına düşdüyünü qeyd edən Cənab Prezident islamofobiyanın ən yüksək səviyyəyə çatdığı və rəsmi ideologiya kimi tətbiq olunduğu bəzi Avropa ölkələrində müqəddəs kitabımız "Qurani-Kərim" in yandırılması, Məhəmməd Peyğəmbərin (s.ə.s) karikaturalarının nəşr edilməsi və sair təhqiramiz hərəkətlərin söz azadlığı kimi qələmə verildiyin diqqətə çatdırıb: "Fransa özünün ənənəvi neokolonializm siyasəti ilə bərabər müsəlmanlara qarşı açıq-aşkar təzyiqlər və diskriminasiya siyasəti yürüdür, müxtəlif islamofob kampaniyalar təşkil edir. "Dünyəvilik" adı altında sif müsəlmanların hüquq və azadlıqlarının məhdudlaşdırılmasına yönəlmiş qanunvericilik aktları və siyasi qərarlar qəbul edir. Bu ölkədə məscidlər, müsəlman mədəniyyət mərkəzləri və qəbiristanlıqlar müxtəlif formalarda təhqirlərə məruz qalır, müsəlman vətəndaşlar sıxışdırılır".

Müsəlmanların hissələrini təhqir edən bu cür təzahürlərlə mübarizə aparmaq, cinayətkarları məsuliyyətə cəlb etmək əvəzinə, həmin ölkələrin hökumətləri islamofob əhvali-ruhiyyəni daha da qızıqırdığını bildiren dövləti-

mizin başçısı qeyd edib ki, müsəlmanlara qarşı təqibləri təlqin edir və bu kimi mövzuları davamlı olaraq gündəlikdə saxlamağa çalışırlar. "Təəssüflər olsun ki, özlərini demokratik adlandıran bəzi Qərb təsisatları da anti-İslam fəaliyyətini həyata keçirirlər. Bu gün Avropa Parlamenti və Avropa Şurasının Parlament Assambleyası islamofobiyanı təşviq edən və bu ideologiya əsasında siyasət yürüdən platformalara çevrilmişdir".

"İSLAM İRSİNƏ QARŞI ERMƏNİ VANDALİZMİNİN ÇOXSAYLI YENİ NÜMUNƏLƏRİ ORTAYA ÇIXIR"

Müasir dünyada bir çox müsəlmanın islamofobiyanın qurbanı olması böyük təəssüf doğurur. İslamofobiyanın dünyanın müxtəlif ölkələrində yayılması müsəlmanlara qarşı nifrət deyil, fobiyadır. Müsəlmanlara qarşı nifrət insan hüquqlarına zidd bir addımdır. Ədalətli, sülh içində bir dünya yaratmaq üçün bütün insanlar qeyri-tolerantlığa qarşı mübarizə aparmalıdır. "İslam sülh, mərhəmət, dözümlülük və ədalət dinidir. Dünya xəritəsinə baxdıqda, terordan ən çox əziyyət çəkənlərin məhz müsəlmanlar olduğunu görə bilərik. Azərbaycan da islamofobiyadan əziyyət çəkən ölkədir. Ermənistan tərəfindən torpaqlarımızın 30 illik işğalının ən ağır fəsadlarından biri də bəşəri əhəmiyyətə malik mədəni irsimizin, o cümlədən İslam dininə aid abidələrin qəsdən dağıdılması və məhv olunmasıdır. İlkin araşdırmalara görə işğal dövründə 65 məscidin yerlə-yeksan edildiyinə dair məlumatlar olsa da, təəssüf ki, bu rəqəmlər getdikcə daha da artır və İslam irsinə qarşı erməni vandalizminin çoxsaylı yeni nümunələri ortaya çıxır", - deyə məktubda bildirilib.

Bu ərazilərdə yüzlərlə müsəlman qəbiristanlığının məhv edildiyi, müsəlman dini ibadət yerlərinin, məscid və türbələrimizin təyinatının dəyişdirilərək saxtalaşdırıldığı, bir çox hallarda isə tövlə kimi istifadə olunaraq orada dinimizdə haram sayılan heyvanların saxlanıldığı faktları aşkar edildiyi də diqqətə çəkilir. Azərbaycan multikulturalizm ideyasını irəli sürdüğü vaxtda, Ermənistan tərəfindən işğal dövründə saysız-hesabsız abidələrimiz dağı-

dılmışdır. Qarğabazar kəndində Cəlil türbəsi, Aşağı Veysəli kəndində Mirəli türbəsi, Qocəhmədli kəndində məscid binası, Horadiz kəndində məscid binası, Horadiz kəndində İmamzadə türbəsi, Fuzuli şəhərində məscid binası, Aşağı Aybasandı kəndində İbrahim türbəsi və s. onlarla belə tarixi əhəmiyyətli abidələr işğal dövründə erməni vandallığına məruz qalmışdır. Ermənistanın işğalı nəticəsində saysız mədəni abidələr dağıdılmışdır. Vaxtilə böyük və çiçəklənən şəhər olmuş Ağdam o dərəcədə dağıdılmışdır ki, xarici ekspertlər onu "Qafqazın Xirosiması" adlandırbılar. Ermənistan işğal zamanı 67 məsciddən 65-ni yerlə-yeksan edib, qalan 2 məscid isə ciddi zərər görüb və donuz, inək saxlanılması üçün istifadə olunub. Bu, bütün müsəlman dünyasına təhqirdir. Bütün bunlar Ermənistan tərəfindən Azərbaycana qarşı olan ərazi iddiasının nəticəsində baş vermişdir. Azərbaycanın ən nadir tarixi abidələri onun tarixini, adət və ənələrini, onun mədəni kökünü özündə ehtiva edir. Amma Bakıda erməni kilsəsi qorunub-saxlanılır və bu gün də fəaliyyət göstərir. Təkcə elə bu fakt xalqımızın tolerantlığının bariz göstəricisidir. "Bu cür həqarət aktları yalnız bizim deyil, bütün dünya müsəlmanlarının hissələrini təhqir edir. Eyni zamanda, Ermənistan ərazisində yerləşən Azərbaycanın İslam tarixi-mədəni irsinin məhv edilməsi böyük məyusluq doğurur. Azərbaycan UNESCO-ya müraciət edərək Ermənistanda illər ərzində dağıdılmış mədəni və dini abidələrimizin vəziyyətinin qiymətləndirilməsinin aparılması məqsədilə bu ölkəyə texniki missiyanın göndərilməsinə çağırış etmişdir. Əfsuslar olsun ki, UNESCO İndiyə kimi bu çağırışa cavab verməmişdir", - deyə məktubda qeyd edilir.

"ÖLKƏMİZDƏ MİLLİ SƏRVƏT KİMİ QORUNAN DİNİ BƏRABƏRLİK VƏ İNKLÜZİVLİK AZƏRBAYCAN XALQININ HƏYAT TƏRZİDİR"

Bu gün Azərbaycan dünyada multikulturalizmin ən mükəmməl modelini yaradıb. Artıq bu model ən inkişaf etmiş ölkələrin ali mək-

təblərində tədris olunur, elmi mərkəzlərdə öyrənilir, təhlil edilir. Multikulturalizm Azərbaycanda həyat təzi və dövlət siyasətidir. Multikulturalizmin və tolerantlığın nə dünyada, nə də ölkəmizdə alternativ yoxdur. Prezident Azərbaycanın çoxmillətli və çoxkonfessiyalı ölkə olması ilə fəxr etdiyimizi qeyd edib: "Bürada bütün dinlərin və etnik qrupların nümayəndələri əmin-amanlıq şəraitində bir ailə kimi yaşayırlar. Ölkəmizdə milli sərvət kimi qorunan dini bərabərlik və inklüzivlik Azərbaycan xalqının həyat təzidi, onun güc mənbəyidir. Bundan irəli gələrək, təbiidir ki, multikultural dəyərlərə hörmət bizim dövlət siyasətimizin prioritet istiqamətlərindən birini təşkil edir.

Ölkəmiz dünya miqyasında da sülh, dinc birgə yaşayış, humanizm dəyərlərinin təbliği və təşviqi üçün əlindən gələni əsirgəmir. Azərbaycan müxtəlif mədəniyyətlər arasında ahəngdar münasibətləri dəstəkləyir, qarşılıqlı anlaşmaya nail olunması naminə sivilizasiyalar və mədəniyyətlərarası dialoq zəminində davamlı olaraq bir çox global təşəbbüslər irəli sürür. May ayında Bakıda keçiriləcək və artıq yaxşı ənənəyə çevrilmiş Ümumdünya Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumu bunun bariz nümunələrindəndir".

"DİNDƏN SİYASİ MƏQSƏDLƏR ÜÇÜN İSTİFADƏ YALNIZ CƏMIYYƏTLƏR DAXİLİNDƏ NİFAQ VƏ QARŞIDURMA YARATMAĞA XİDMƏT EDİR"

Konfransda qeyd olunduğu kimi, müsəlmanlara qarşı təzyiqlərin, ayrı-seçkilik hallarının qarşısını almaq üçün müxtəlif tədbirlər görülməlidir. Dünyada İslam dininə qarşı qərəzli münasibətə, mənfi tendensiyalara adekvat cavablar verilməlidir. Ona görə də islamofobiya ilə mübarizənin əhatə dairəsi genişləndirilməlidir.

Multikulturalizmin yaşam təzi kimi beynəlxalq əhəmiyyəti müasir dünyamızda son dərəcə həyati əhəmiyyət kəsb edir. Bu gün artıq ölkələr, xalqlar dərk edirlər ki, kütləvi qırğın silahlarının durmadan artdığı bir zamanda əməkdaşlıq, mədəniyyətlərarası dialoq vacib məsələlər sırasındadır. Ölkəmizin bu sahədə həyata keçirdiyi siyasət və əldə etdiyi təcrübə başqa dövlətlər üçün də nümunə göstərilir. Azərbaycan tarixən müxtəlif xalqların və dinlərin nümayəndələrinin sülh, dostluq şəraitində yaşadığı məkandır. "XXI əsrdə islamofobiya, ksenofobiya və irqçiliyə yer olmamalıdır. Terrorizm və ekstremizmi hər hansı bir din, millət, sivilizasiya və ya etnik qrupla əlaqələndirmək yanlış yanaşmadır" - deyə qeyd edən Prezident bildirib ki, dindən siyasi məqsədlər üçün istifadə yalnız cəmiyyətlər daxilində ni- faq və qarşidurma yaratmağa xidmət edir. Bu təzahürlər, eyni zamanda, insanlığı humanizm ideallarından və ümumbəşəri dəyərlərdən məhrum edir, nəticədə sivilizasiyalararası münaqişələrə gətirib çıxarır".

Bakıda keçirilən "Müxtəlifliyin qorunması: 2024-cü ildə islamofobiya ilə mübarizə" konfransı dünyada müsəlmanlara qarşı ayrı-seçkilik və qərəzli münasibətin narahatlıq doğurduğu zamanda keçirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Zümrüd BAYRAMOVA

Əkinçilik və maldarlıq formalaşma-mışdan əvvəl dünyanın quru ərazisində meşələrin payı 56 faiz təşkil edirdi. Hazırda bu göstərici 30 faizdən aşağı düşüb, yeni 2 dəfəyə yaxın azalıb. Hazırda dünya üzrə meşə örtüyünün sahəsi 4 milyard hektardır. Bunun 809 milyon hektarı Rusiyanın, 478 milyon hektarı Braziliyanın, 310 milyon hektarı Kanadanın və 303 milyon hektarı ABŞ-in payına düşür. Son 200 ildə dünya üzrə meşə ərazilərinin sahəsi 2 dəfədən çox azalıb. Son illərdə dünyanın ən böyük meşə sahələrində (Amazon, Sibir, Avstraliya, Kaliforniya və s.) baş verən yanğınlarda çox nəhəng meşəlik sahələri məhv oldu. Getdikcə planetimizdə yaşıllıq sahələrinin payı azalır ki, bu da çox ciddi ekoloji böhranlara gətirib çıxara bilər.

XVIII-XIX əsrlərdə indiki Azərbaycan ərazisinin 35%-i meşə ilə örtülü olub. Hazırda bu göstərici 11 faiz təşkil edir. Müqayisə üçün deyək ki, bu rəqəm Rusiyada 44%, Latviyada 41%, Gürcüstanda 39% təşkil edir.

Son 30 ildə ölkəmizin meşə təsərrüfatı xeyli itki verib. Belə ki, 90-cı illərin əvvəllərindən başlayaraq uzun müddət regionlarda təbii qazla təminat olmadığından meşələrin, yaşıllıqların qırılması baş verirdi. Bundan başqa, Ermənistan tərəfindən işğal olunan Qarabağ zonasında meşələrin çoxu qırılıb satılırdı.

Qeyd etmək lazımdır ki, son 30 il ərzində əhali və ağac emalı müəssisələri tərəfindən

“Yaşıl Vətən” layihəsinə başlansın

Son 30 ildə ölkə üzrə meşələrin və yaşıllıqların həcmi xeyli azalıb, paytaxtda isə əhalinin sayı 2 dəfə artsa da, yaşıllıq sahəsi 2 dəfə azalıb

də ağac əkilməsinə təşəbbüs göstərməlidirlər. Yeni, bu işdə həm dövlət, həm cəmiyyət fəal olmalıdır.

Bir çox hallarda aparılan tikinti işləri zamanı yaşıllıqlar məhv edilir. Gecəyə ağacları kəsib aparırlar. Kəsmək mümkün olmadıqda isə, dibinə kimyəvi maddələr tökərək qurudurlar. Artıq hamı bilir ki, bir ərazi hasara alınbsa, orada mütləq bütün ağacları gecə ikən kəsəcəklər. Bezi hallarda bu faktlar mediaya, sosial şəbəkələrə çıxanda problemin qarşısı alınır, cərimələr edilir. Lakin heç də bütün hallarda məsələ ictimailəşdirilmir. Çünki vətəndaşlarımızın bir çoxunda ictimai məsuliyyət yoxdur. Düşünür ki, "mənə nə, kim kəsir kəssin".

Bunun qarşısının alınması üçün çox ciddi cərimələr və adekvat cəzalar tətbiq olunmalıdır. 3-5 min manat cərimə ilə problem həll olunmaz. O ərazidə obyekt tikən şəxs ordan ildə 100 min qazanc götürəcəksə, onun üçün bu 3-5 min manatı ödəmək problem deyil. Yaxşı

- "Təbiətlə müharibə şəraitindəyik. Qalib gəlsək, məğlub olacağıq.." © Hubert Reeves

meşə ehtiyatlarına təzyiğin arması müşahidə olunur. Respublikanın mərkəzində sipər rolunu oynayan Kürqırağı Tuqay meşələrinin 80%-i məhv olub; dağ və dağətəyi meşələr sistemli qırılıb sıradan çıxır. Təbii bərpa edilə bilməz qırılıb sıradan çıxır. Təbii bərpa edilə bilməz imkanları ciddi sürətdə məhdudlaşır (mal-qara otarılması, normadan artıq antropogen təsir) və nəticədə Azərbaycanın əvəzəlməz yaşıl örtüyünün gələcəyi itirilmə təhlükəsi qarşısında qalır.

Bölgələrdə, xüsusilə də kənd yerlərində heyvanların otarılması zamanı ana təbiətə, əsasən də meşələrə ciddi zərər dəyir. Meşələrdə otarılan heyvanlar yerdən qalxan kiçik pöhrələri yeyirlər, nəticədə meşələrin yenilməsi baş vermir, müəyyən müddətdən sonra yaşlı ağaclar quruyur, yeniləri isə qalxmır, nəticədə meşələr seyrəlir, çılpaqlaşır və tədricən sıradan çıxır. Azərbaycan onsuz da ərazisinə görə meşə sahəsinin ən az olduğu ölkələrdəndir. Bunun qarşısı alınmasa, tezliklə olan-qalan meşələr də yoxa çıxacaq.

Qeyd etməliyik ki, son 10-15 ildə həm Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, həm də Heydər Əliyev Fondu tərəfindən kütləvi aşac əkmə kampaniyaları həyata keçirilib, müxtəlif ərazilərdə milyonlarla yeni tinglər əkilib. Lakin bu işi daha böyük miqyasda davam etdirməyə ehtiyac var. Həm də tək dövlət səviyyəsində yox, fərdi və ictimai səviyyədə belə işlər görülməlidir.

Şəhər mühitinin rahatlığının yüksəldilməsində və çirkənməsi səviyyəsinin aşağı salınmasında yaşıllığın böyük rolu var. Belə ki, şəhərdə (və ya hər hansı yaşayış məntəqəsində) yaşıllıqların salınması, ağacların əkilməsi, bağların, parkların yaradılması həm havanın təmizlənməsinə, həm ərazinin abadlaşdırılmasına, həm də insanların istirahəti üçün gözəl məkanların çoxalmasına müsbət təsir göstərir.

Çox təəssüflər olsun ki, son vaxtlar bu yaşıllıqların, xüsusilə də, ağacların kəsilməsi, məhv edilməsi faktları ilə tez-tez qarşılaşıq. Əlbəttə, son illərdə Bakıda xeyli abadlıq işləri

görülüb, yaşıllıqlar, parklar salınıb. Lakin hələ də yaşıllıq səviyyəsi arzulanan həddə deyil. Sovet dövründə- 80-ci illərdə Bakıda yaşıllığın ümumi həcmi 15-16 min hektar təşkil edib, hazırda isə təxminən hesablamalara görə bu rəqəm 7-8 min hektar təşkil edir. Bu müddətdə paytaxtda əhalinin sayı 2 dəfə artsa da, yaşıllıq sahəsi 2 dəfə azalıb.

Müqayisə üçün deyək ki, dünyanın iri şəhərlərində yaşıllıq sahəsi Bakıdan dəfələrlə yüksəkdir. Məsələn Moskvada ərazinin 54, Sinqapurda 47, Vyanada 45 faizi yaşıllıq sahəsidir. Bakıda isə bu göstərici 5 faizdən azdır.

Buna görə də, paytaxtda və ətrafında böyük yaşıllıq kampaniyaları keçirilməlidir, bütün mümkün yerlərdə ağaclar əkilməlidir. Bu iş ictimai təşkilatlar da maraq göstərməlidirlər. Ekoloji qeyri-hökumət təşkilatları fondlardan aldıkları qrantların müqabilində faydasız salon tədbirləri keçirməkdənsə, praktiki faydalı işlə məşğul olmalı, ağacəkmə kampaniyaları təşkil etməlidir. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi belə təşəbbüsləri dəstəkləyir və belə müraciətlər olduqda tinglərlə təminat etməyə söz verib. Lakin bildiyimə görə, müraciətlər çox az

dır. Bakıda əsas ekoloji böhran yaşıllıqların və ağacların məhv olması ilə bağlıdır. Burada əsas problemlərdən biri də odur ki, Azersu ASC Bakıda bina heyətlərində, məhlələrdə olan su kranlarının çoxunu ləğv edib. Nəticədə artıq minlərlə ağac quruyub, məhv olub. Bunun qarşısı alınmasa, yaxın müddətdə paytaxtımızın ağacsız səhra şəhərinə çevriləcəyinə şübhə yoxdur.

Mövcud ağacların saxlanması sahəsində vəziyyət daha çətinidir. Bəzilərinə külək aşırır, bəziləri də müxtəlif səbəblərdən quruyur. Ağac əkməklə iş bitmir, bundan sonra onlara qulluq edilməyəndə, vaxtında suvarılmayanda çoxu əmələ gəlmir, çünki Bakıda torpağın keyfiyyəti də zəifdir, çox az növdə ağac bu torpaqda, bu iqlimdə yetişə bilər. Ona görə də, hansı tinglərin əkilməsinə xüsusi diqqət verilməlidir, daha çox oksigen verən həmişəyaşıl, dözümlü ağaclar əkilməlidir.

Yeni binaların, yaşayış komplekslərinin tikintisi zamanı onların tutduğu sahəyə müvafiq olaraq yaşıllıq sahəsi şərt kimi qoyulmalıdır. Sakinlər isə binaların heyətlərində boş yerlər

oldu ki, cərimələr 10 dəfə artırılсын, kütləvi ağacəkmə zamanı isə əmlakı müsadirə olunmaqla həbs cəzası verilsin. Əgər ETSN gec xəbər tutubsa və ağaclar artıq kəsilibsə, şirkəti cərimə edib, orada bina tikməsinə imkan yaratmaq olmaz. Cərimədən sonra həmin ərazidə bu şirkətin yaşıllıq salması və 5 il müddətinə ona qulluq etməli olduğu haqda qərar çıxarılmalıdır. Bu başqalarına da dərs olar. Yalnız bu yolla bu "yaşıl terror"un qarşısını almaq mümkün olar.

Sakinlər isə ayıq və məsuliyyətli olmalı, belə faktlara rast gələn kimi, dərhal sosial şəbəkələrdə, mətbuatda yaymalıdırlar. Yalnız bu yolla "yaşıl soyqırım"ın qarşısını almaq olar.

Paytaxtımızda və onun ətrafında boz, çılpaq ərazilər çoxdur. Məsələn paytaxtımızın cənub girişini olan Yeni Salyan şossesinin ətrafı (Bibiheybət məscidindən Su İdmanı saraıyadək olan hissə) bərabər haldadır. Boz səhra ərazisi, neft buruqları və köhnə xaraba tikililər. Paytaxta daxil olan adam üçün Bakı haqda ilk təəssürat çox pis başlayır. Burada böyük yaşıllıq sahəsi, park salmaq üçün imkan var. Təəssüf ki, bununla heç kim maraqlanmır. Bu ərazi ARDNŞ-in balansındadır, lakin şirkət uzun illərdir bu hissəni abadlaşdırmaq istəmir. Ərazidəki neft buruqlarının da çoxu istifadə olunmur. Digər ərazilərdə də belə yerlər var- məsələn Keşlə, Dərnəgöl, Böyükşor, Binəqədi və s. Bu ərazilərdə yaşıllıqlar, parklar salınmalıdır. Aran regionlarında süni meşələrin salınması işləri artırılmalıdır.

Ümumiyyətlə, yaşıllıqların salınması, meşələrin bərpası üçün xüsusi Dövlət Proqramı qəbul olunmasına ehtiyac var. Qlobal ekoloji böhranların gözlənilməliyi bir vaxtda ölkəmizi təbii məkana çevirmək əsas vəzifələrimizdən biri olmalıdır. "Yaşıl Vətən" layihəsi elan edərək qarşıdakı 10 ildə ölkəmizi yaşıl cənnətə çevirə bilərik.

Elçin Bayramlı

Özünü Avropanın inkişaf etmiş demokratik ölkəsi kimi göstərən Fransa, mədəniyyət abidəsinə münasibətdə elə bir səhvə, elə bir yanlışlığa yol verir ki, buna ad qoymaq belə müşkülə çevrilir, amma bununla belə rəsmi Parisin əsl üzünü, mahiyyətini ortaya qoymuş olur. Mədəniyyət abidəsinə qarşı edilən hörmətsizlik, məhz mədəniyyətsizlik kimi diqqəti cəlb edir və öz mədəniyyətini dünyaya sırımağa çalışan Fransa bununla özünü ifşa edir.

Dahi Azərbaycan şairəsi Natəvanın Evian-le-Bains şəhərindəki parklardan birində ucaldılan abidəsi üzərində fransızların təhqiramiz hərəkətlərə yol verməsinə rəsmi Paris elə rəsmi şəkildə də cavab verməlidir. Bir xalqın dahi şairəsinə ucaldılan heykəl üzərində həmin təhqiramiz hərəkətlər bir Avropa ölkəsi üçün ancaq rüsvayçılıqdır. Ötən ilin dekabrında abidənin üzərinə boya çəkildikdən sonra şəhər rəhbərliyi onu ağ parça ilə örtüyünü bildirdik. Amma hadisələr bir daha göstərdi ki, heykəllə bağlı hekayə bununla bitən deyilmiş. Hələ də heykəl üzərində təhqiramiz hərəkətlərə yol verilsə, buna görə Fransada cəza tədbiri haqqında belə düşünülmürsə, deməli, bu Avropa ölkəsi üçün həmin o təhqiramiz hərəkətlər qəbul ediləndir. Maraqlıdır, anti-Azərbaycan mövqeyi ilə seçilən Fransa, rəsmi Bakıya heç bir şəkildə təsir və təzyiq edə bilmədiyindən, Azərbaycanla mübarizə apara bilmədiyindən, heykəllə müharibə aparmağı qərara alıb mı? Bu qədər cılızlığı qəbul edən bir ölkə hansı ali dəyərlərdən dəm vura bilər və həmin ölkənin dünyaya sırımaq istədikləri dəyərlərə inanan olarmı? Əlbəttə ki, olmaz və bundan sonra bütövlükdə dünya ölkələri rəsmi Parisin cəfəngiyyatlarını çətin ki, hesab almış olsun.

Bildiyimiz kimi, heykəlin Evian-les-Bains şəhərindən Parisə, daha dəqiq desək, Azərbaycana səfirliyinin ərazisinə daşınması barədə qərar qəbul edilib və martın 6-da abidə Azərbaycanın Fransadakı səfirliyindəki Mədəniyyət Mərkəzinə təhvil verilib. Ən dəhşətli məqamın da bundan sonra şahidi olmuşuq. Azərbaycan diplomatları abidədən parçanı götürdükləri zaman həmin abidənin hələ də boyalı vəziyyətdə olduğunu görəndə necə təəccüblənməyə bildilər? Görəsən, Evian-les-Bains meriyası üçün həmin abidə üzərində edilən təhqiramiz hərəkətlərin izlərini silmək çoxmu çətinlik törədir? Yəni, abidəni Parisə, Azərbaycan səfirliyinin ərazisinə gəndərməzdən önce boyanı yumaq, silmək, təmizləmək çoxmu çətin olub? Yaxud, həmin abidəni yəni rəngləməklə belə məşğul olmaq üçün də vaxt ayırmaq istəməyiblər? Böyük bir mədəniyyətə sahib olduğu iddiasında olan bir xalqın rəhbərlərinin həqiqətən də ağılına da gəlməyib, başa da düşməyiblər ki, mədəniyyət abidəsi üzərində təhqiramiz hərəkətlər etmək, bu hərəkətlərə etinasız yanaşmaq özünə böyük mədəniyyətsizlikdir? Doğrudanmı fransız cəmiyyəti, Fransa hakimiyyəti o həddə deqradasiyaya məruz qalıb ki, bir xalqa, bir ölkəyə qarşı mübarizədə mədəniyyət abidəsinə hədəf seçmək adi hal hesab olunur? Yəni,

Fransa Natəvanın ABİDƏSİ ilə "müharibə" aparır...

həqiqətənmi, Fransa açıq mübarizə müstəvisində Azərbaycana qarşı nəyə isə nail olmadığı halda, mədəniyyət abidəsinə qarşı müharibə elan edib? Çox gülməli və çox da rüsvayçı bir məqamdır və Fransanın iç üzünün daha aydın şəkildə yenidən təzahürüdür.

Fransızlar başa düşməzlərmi ki, mədəniyyət abidəsinə qarşı belə bir təhqiramiz hərəkət barbarlıq nümunəsidir? İstər abidəyə hücum edən dələduzlar, quldurlar, istərsə də sözügedən həmin o şəhərin rəhbərləri əslində, türklərlə və müsəlmanlarla bağlı hər şeyə nifrət etdiklərini açıq şəkildə ortaya qoymuş olublar. Həmçinin, Evian-les-Bains şəhərinin rəhbərlərinin abidəyə qarşı edilən təhqiramiz hərəkətlərə görə heç bir addım atması, heç olmasa boyanı silməsi təsdiq edir ki, onlar özləri həmin o təhqiramiz hərəkətləri edən barbar dəstəsinə təmsil edirlər. Bir Avropa ölkəsinin, Fransanın bir şəhərinin rəhbərliyi, eləcə də rəsmi Paris mədəniyyət abidəsi ilə "vuruşmağı" özünə rəva bilibse, xalqımız dahi şairəsinin abidəsi ilə müharibəyə qalxıbsa, bu, ümumilikdə həmin ölkə üçün çox utandırıcıdır. Deməli, Azərbaycana qarşı nəyə isə nail ola bilmirlər, reallıqda heç nə edə bilmirlər deyərək heykəllə hücum edirlər. Zənn edirik ki, bu rüsvayçılıqdır və bununla bağlı nəinki Fransanın, bütövlükdə

Avropanın özünün də bir açıqlaması olmalıdır. Köhnə Qitə axı dünyaya mədəniyyət dərsi keçmək niyyətindədir və indi düz mərkəzində cərəyən edən mədəniyyətsizliyə görə cavab gözlənilir.

Diqqəti çəkən daha bir sual ortaya çıxır, yəni, fransızlar erməniyə çevriliblər ki, məhz ermənilər kimi mədəniyyət abidələrinə beləcə barbarcasına davranırlar? Ən azından, onlar arasında belə vandallıq hərəkətlərində oxşarlıq diqqəti cəlb etməyə bilməz axı. Oxşarlıq olmasaydı, fransızlar ermənilərin metodlarından, yəni vəhşiliklərindən niyə istifadə edərdilər? Necə ki, ermənilər 30 il müddətində işğal altında olan Qarabağ ərazilərində Azərbaycana, xalqımıza məxsus olan mədəniyyət abidələrini, dini tikililəri, ocaqları, hətta qəbirüstü abidələri belə dağıdıblar, Fransadakı Azərbaycan abidəsinə münasibətdə də fransızlar tərəfindən eyni şey edilirsə, deməli, bu bacılar elə vəhşilik nöqtəyi nəzərdən də bir-birinin oxşarı, hətta əkilər imişlər. Erməni işğalçıları xalqımızın dahi şairəsinin abidəsini, ev-muzeyini və məzarını necə vəhşicəsinə dağıtmışlarsa, təhqiramiz hərəkətlərə yol vermişlərsə, eyni şəkildə də fransız vandalları, barbarları şairənin Evian-le-Bainsdəki abidəsini eləcə hədəfə alıblar. Eyni şəkildə, eynən erməni namərdləri kimi, Azərbaycanla bacarı

bilmədiklərindən mədəniyyət abidələrinə, heykəllərə müharibə elan ediblər və belə bir iyrəncliyi özlərinə rəva da bilirlər.

Məsələ burasındadır ki, belə vandallıq hərəkətləri həm də fransızların və ermənilərin türkofobiya və islamofobiya deyilən vahid ideologiyasının tərəfdarları olduqlarını bir daha təsdiq edir. Amma bir sıra faktlar təsdiq edir ki, Azərbaycan qətiyyətlə ermənilər və fransızlar kimi mədəniyyət abidələrinə qarşı müharibə elan etməyib, əksinə, həmin abidələrə diqqət nümayiş etdirib. Yeri gəlmişkən, fransızlara xatırlatmaq yerinə düşərdi ki, ərazilərimizin 30 ilə yaxın işğal altında saxlanıldığı dövrdə belə, ATƏT-in Minsk qrupunun həmsədr ölkəsi olan Fransa işğalçı ölkəyə hərtərəfli dəstək olduğu və münafiqşenin həll olunmaması üçün bütün mümkün tədbirlərə əl atdığı dövrdə belə, Azərbaycan Fransada bir sıra kilsə və muzeylərin, məsələn Luvrun bərpasını maliyyələşdirib. Bu faklara görə fransızlar, Fransa hökuməti heçmi utanmaq fikrində deyillər? İndi baxaq görək, hansı ölkə yüksək mədəniyyətə sahibdir, kilsə və muzeylərin bərpasını maliyyələşdirən Azərbaycan, yoxsa, bir abidəyə belə sahib çıxma bilməyən, onun üzərindəki boyaq maddəsini belə silməyi hesaba almayan Fransa? Əlbəttə ki, mədəniyyətə sahib olan da, mədə-

niyyət abidəsinə hörmətlə yanaşan da Azərbaycandır və fransızlar elə ermənilərlə müqaisə olunsalar daha doğru olar. Çünki eyni ilə ermənilər kimi, fransızlar da mədəniyyət abidəsinə qarşı müharibə elan ediblər...

Onu da fransızların diqqətinə çatdırmaq ki, Bakının düz mərkəzində, Neftçilər prospektində fransız əsilli, fransız generalı və siyasətçisi, alman faşistlərinə qarşı müqavimət hərəkatının lideri, sonra da həmin ölkənin prezidenti olan Şarl de Qollun təsviri olan mərmər lövhə var və hələ bu vaxta qədər həmin lövhənin üzərində bircə dəne də cızıq belə çəkilməyib. Məqsədimiz yenə də böyük mədəniyyətə sahib olan və mədəniyyət abidələrinə sahib çıxan azərbaycanlıları mədəniyyətsizlik nümayiş etdirən fransızlarla müqaisə etmək deyil. Biz sadəcə olaraq, fransızlara bir xatırlatma edirik ki, özlərini güzgüdə görmüş olsunlar və bilsinlər ki, Azərbaycan xalqı mübarizəni də, müharibəni də heykəllə, mədəniyyət abidəsi ilə aparmır, mərd-mərdənə şəkildə mübarizəyə də qoşulur, cəmi 44 gün olmaqla, ən qısa zamanda müharibədə Zəfər də qazanır. Xatırladıq ki, Azərbaycan xalqı xırda qısaşılıqlı ilə tanınmır və Fransa da, fransızlar da bizdən kifayət qədər nümunə götürə bilərlər.

Inam Hacıyev

Ölkə və xalq yox olmaq üzrədir

Tiqrان Koçaryan: "Paşinyan Rusiya ilə düşmənçilik edir və bütün ölkəyə problem yaradır"

"Ermənistanı cərəyan edən proseslər 2018-ci ilə əlaqəlidir". Bu sözləri erməni mətbuatına müsahibəsində siyasi ekspert Tiqrان Koçaryan deyib. Koçaryan xatırladı ki, hələ o zaman hakimiyyətdə olan ABŞ prezidenti Donald Trampın milli təhlükəsizlik üzrə müşaviri Con Bolton Ermənistanı səfəri zamanı Rusiyanın regiondan çıxarılması üçün hakimiyyətə yol xəritəsi təqdim etmişdi. Məhz bu baxımdan, Nikol Paşinyan Qarabağı Azərbaycana verməklə bu məsələni həll edəcəyinə ümid edirdi. Ancaq onun və havadarlarının proqnozları özünü doğrultmadı, çünki Rusiya (sülhməramlıları) 2025-ci ilə qədər Qarabağda qalacaq. Ekspert paralel olaraq İran faktoruna da toxunub və bildirdi ki, Tehran da bu və ya digər şəkildə Ermənistanın sərhədlərinin dəyişdirilməsinə imkan verməyəcəyini bəyan edir.

Qərb isə məqsədli olaraq Rusiyanın hərbi mövcudluğunu Sünikdən (Zəngəzurdan) çıxarmaq olduğunu sərgiləyir. Məlum olduğu kimi, Rusiya sərhəd mühafizəçiləri ilə Sünik (Zəngəzur), Meğri (Mehri), eləcə də Gorus və Sisyan (Dərələyəz) rayonundadır. "Paşinyan iqtidarı bütün imkanları ilə rus sərhədçilərinə qarşı antitəbliğat aparır. Baş nazir və komandası 19 noyabr sənədinin 9-cu bəndi ilə xalqı çağırdımağa çalışır ki, Rusiya bizdən ərazi tələb edir. Təbii ki, belə bir şey yoxdur. Çox insan düşünürdü ki, Nikol Qarabağı təhvil verəcək və proses dayanacaq, sülh olacaq, amma bu, baş vermədi. Ermənistanı Rusiyanın varlığı müddətinə o (Nikol Paşinyan) sakit durmayacaq", - deyər Tiqrان Koçaryan qeyd edir.

Ekspert əlavə edib ki, Serj Sarsqyanın istefası həm daxildən, həm də xaricdən yetişməkdə idi. Proseslər başlayanda isə artıq bütün geosiyasi aspektlər işə salındı. Nəticədə, Gümrü mübahisə mərkəzinə çevrilib: "Nikolun Gümrüdən gəzməyə başlaması təsadüfi deyildi. Bildiyimiz kimi, orada Rusiyanın 102-ci hərbi bazası fəaliyyət göstərir. Hansı ki, keçmişdə ən çox Qərb qrantı Gümrüyə daxil olub, ən böyük anti-

Rusiya təxribatları da Gümrüdə baş verib. Nikol artıq satılıb. İndi o, özündən heç nə təqdim etmir, davranışı isə nə Qərbi, nə də Rusiyanı qane etmir. Bunu dərk edən Nikol, sadəcə, vabanka (toqquşmaya) gedir".

Deyirlər ki, Qərbin namizədi Nikolun əvəzinə təhlükəsizlik şurasının katibi Armen Qriqoryan olacaq. Ancaq buna əmin deyiləm. Çünki onun anti-Rusiya mövqeyi bütün

tanda, Moldovada baş verənlər, Ukraynada baş verənlər. Bu, böyük ölkələrin cavabıdır. Neytral ölkə olmaq ideyası beynəlxalq insanın məntiqidir. Biz, məsələn, Monqolustan, Yeni Zelandiya və ya başqa bir ölkə olsaydıq, yaxşı olardı, amma son məqsədi sonuncu erməni məhv etmək olan Türkiyə və Azərbaycan kimi düşmənlərimiz olduğu üçün blokla qoşulmayan dövlət haqqında düşünməliyik. Çünki Azərbaycan Ermənistanı hücum etsə, Türkiyə bu tərəfdən girsə, biz nə edəcəyik, kim xilas edəcək bizi? Fransa? Türkiyə və Fransa NATO üzvüdür. İki NATO ölkəsi bir-biri ilə döyüşəcəkmi?".

Məhz Türkiyə varlığını da önə çıxaran ekspert düşünür ki, Ermənistan Azərbaycan və Türkiyə üçün asan həzm deməkdir. "Hücum etsələr, biz nə edəcəyik? Qərb müdafiə edəcəkmi? Təbii ki, yox! Bizi udacaqlar. Biz təhlükəsizlik məsələlərimizi bu reallıqlara əsaslanaraq düzəltməliyik".

Fransanın uğursuz dəstəyinə toxunan Tiqrان Koçaryan bir əsr əvvəl Fransanın erməni kiliqiyası üzərində mandati olduğunu xatırladı: "Erməni kiliqiyası indi haradadır? Fransa bu gün Afrikadakı koloniyalarını itirir, bizi necə qoruyacaq? Makron Fransada ingilis agentı sayılır. Makron siyasətə biznesdən daxil olub, Rotşildlər üçün bankir işləyib. Bəs xarici kəşfiyyat rəhbəri, Ərdəğanın yaxın dostu Riçard Murun Ərdəğana yaxın olduğu, Paşinyanla tez-tez görüşən Ukraynada, Böyük Britaniyada kimlər səsələnir? Makron erməniləri basdırmaqda və yenidən dəfn etməkdə çox ustadır, başqa heç nə onun işinə yaramır. Lazım olsa, Şarl Aznavuru məzardan çıxarıb bir daha dəfn edəcək", - deyər o istehza ilə bildirib.

Ekspert nəticəyə vararaq son etirafını belə izah edib: "Paşinyanın KTMT-dən çıxmasının dövlət sirrini açım, gəlsinlər mənə mühakimə etsinlər. Buradan bəyan edirəm, KTMT-dən çıxmağın, düşmənçiliyin nəticəsi Ermənistanın məhvi olacaq. Ölkə və xalq tamamilə yox olmaq ərəfəsindədir".

Afət Tahirqızı

"Qərb ölkələrində İslama qarşı müharibə elan olunub"

"Bakıda müxtəlifliyin qorunması: 2024-cü ildə islamofobiya ilə mübarizə" mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirildi". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında deputat Azer Badamov deyib. O bildirdi ki, bu konfransda 30 ölkədən 130-dan çox qonaq iştirak etdi: "Azərbaycan qlobal problemlərin həll olunmasında lokomotiv rolunu oynayır. Bu gün dünyada qütbləşmə sürətlə davam etməkdədir. Bu, əsasən Qərbdə islamofob meyllərin güclənməsi ilə özünü göstərməkdədir. Dünyada özünü inkişaf etmiş və yüksək mədəniyyətə məxsus olduğunu hesab etdiyi Qərb ölkələrində İslama qarşı bir müharibə elan olunmuşdur. Belə ki, ABŞ və Avropada müsəlmanları sanki ikinci dərəcəli insanlar kimi görməyə başlayıblar. Belə ki, müsəlmanlar açıq şəkildə təqib olunur, məscidlər təhqir edilir, müəqəddəs kitab Qurani Şərifini ictimai şəkildə cırır və yandırirlar. Təbii ki, belə bir vəziyyət dözülməzdir. Azərbaycan dünyaya ictimaiyyətini dözümlü, tolerantlığa və multukulturizmə dəvət

edir. O cümlədən Qərbin islamofob siyasətindən ən çox əziyyət çəkən ölkələrdən biri də Azərbaycandır. Belə ki, müsəlman olduğumuza görə mütəmadi ikilistandartlarla qarşılaşırıq. Torpaqlarımızı işğal altında saxladığı 30 ildə Ermənistan Qərb sanki haqq qazandımağa çalışdı. Torpaqlarımızı azad etdikdən sonra isə Qərbin Azərbaycanı qarşı tətbiiq etdiyi ikili standartlar və qərəz açıq müstəviyə keçdi". "Əslində Azərbaycan Ermənistanın 30 ildə tapdaladığı beynəlxalq hüquq normalarını bərpa etmişdir. Burda qeyri-adi heç

nə yoxdur. Amma Qərb burada xristian təsübkeşliyini açıq şəkildə çəkir və Ermənistanı silahlandıraraq yenidən müharibəyə sövq edir. Fransada Natəvanın heykəlinə

qarşı vandalizm hərəkatları açıq şəkildə işlədilmişdir. O cümlədən Azərbaycana qarşı Avropa təsisatlarında qərəzli qətnamələr və qərarlar qəbul olunur. Təbii ki, bütün

bunlar müsəlman olduğumuza görə bizə təzyiq etmək istəklərindən irəli gəlir. Konfransa gəlmiş qonaqların işğaldan azad olunmuş ərazilərə səfəri təşkil olunaraq mədəniyyət paytaxtımız Şuşaya aparılmışdır. Qonaqlar Ermənistanın Azərbaycana qarşı törətdikləri cinayətləri öz gözələri ilə görüb və bizim nümunəmizdə islamofob meyllərin dünyada necə dərinləşdiyi ilə bağlı məlumatlı olublar. Bakıda keçirilmiş konfransın həm ölkəmizin qarşılaşdığı Qərbin islamofob siyasətinin ifşa edilməsi, həm də dünyada islamofobiya qarşı mübarizədə baxışların dəyişməsi və həmrəyliyin nümayiş etdirilməsinə çağırış baxımından böyük əhəmiyyəti olduğunu hesab edirəm" - deyər o əlavə edib.

Söylü Ağazadə

1 990-cı illərdən məktəblərimizdə kişi və qadın müəllimlərin balansını pozmağa başladı. Bunun səbəblərindən biri həmin dövrdə ölkəmizə qarşı Ermənistan tərəfindən irəli sürülən torpaq iddiası nəticəsində baş verən Birinci Vətən müharibəsi idi, digər səbəbi isə SSRİ dağılıdıqdan sonra müstəqilliyimizin ilk illərində ölkənin sosial-iqtisadi vəziyyəti idi. Yeni kişi müəllimlərdən müharibədə, torpaqlarımızdan soydaşlarımızın məcburi şəkildə çıxarılması zamanı həyatını itirənlər də oldu. Eləcə də ölkədəki iqtisadi vəziyyətlə əlaqədar pul qazanmaq məqsədilə müəllimlik peşəsini atıb xarici ölkələrə yollananlar da oldu. Çünki kişi müəllim ailə başçısıdır və aldığı əmək haqqı ailəsinin dolanışığı xaricində qaldığı hər an məktəbi tərk edə bilər. Bütün bunlar isə məktəblərdə zaman-zaman kişi və qadın müəllimlərin balansının pozulmasına yol açır.

Bu gün bizləri 90-cı illərdən bir qərinəyə qədər zaman fasiləsi ayırır. Ötən illər ərzində 90-cı illərin uçuq-sökük, şəraitəz məktəblərindən əsər-ələmət qalmasa da, müəllimlərin əmək haqqı dəfələrlə artırılsa da, ötən illərdə sertifikatlaşdırma imtahanlarında yüksək bal toplayan müəllimlər daha artıq əmək haqqı alsalar da, ali məktəblərə qəbul imtahanlarında birinci müəllimlik peşəsini seçən tələbələr üçün ayrıca təqaüd verilsə də, müəllimlər üçün dövlət tərəfindən hərtərəfli şərait yaradılsa da, lakin bütün bunlar məktəblərdə kişi müəllimlərin sayının artmasına hələlik ciddi təsir göstərməmişdir. Çünki kişi-qadın müəllim balansını qorumağı aid nazirlik həyata keçirməlidir ki, bu da hələlik müşahidə olunmur.

Kişi və qadın müəllim: nə fərqi var?

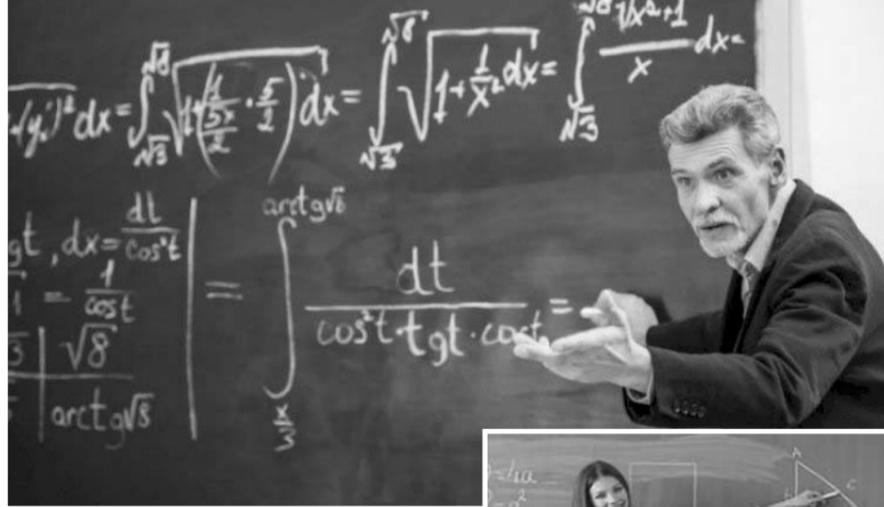
Hazırda sosial şəbəkələrdə məktəblərdə qadın, yoxsa kişi müəllimlərin çox olması ən çox müzakirə olunan məsələdir. Bununla bağlı müxtəlif fikirlər rastlaşırıq. İddia edənlər var ki, məktəblərdə qadın müəllimlərin çox olması daha yaxşıdır. Çünki qadın anadır, uşağı da ana tərbiyə edir. İddia edənlər var ki, kişilərin məktəblərdə az olması daha yaxşıdır, çünki onlar arasında qız şagirdlərə qarşı "isti" münasibət göstərənələr olur. Başqa bir qrup insan isə iddia edir ki, qadın, ya kişi müəllim, fərqi yoxdur, müəllim müəllimdir, ta ki, dərslərini keçsin.

Bu müxtəlif fikirdə olanlar təbii ki, hər biri məsələyə öz dünyagörüşü və ya kimlərinə məsləhət və yaxud tapşırığı ilə yanaşırlar. Lakin düzgün variant necə olmalıdır, bu barədə də danışmaq lazımdır ki, gələcəyimiz olan uşaqların taleyi ilə oynamağın onların gələcəyini məhv etmək kimi bir məsələ olduğunu da anlayaq.

Qadın müəllimlərin sayı, bəli, bütün dövrlərdə məktəblərdə çox olub. Zaman-zaman bunun bəhrəsini də görmüşük. Qadın müəllim özü də ana, ailə başçısı olduğu üçün hər bir şagirdi övladı kimi görüb və onun təhsili ilə yanaşı, tərbiyə-tərbiyəsi ilə də ciddi məşğul olub. Hamımız öz məktəb çağırımızdan qadın müəllimlərin fədakarlığını xatırlamamış deyilik. Bütün səhvlərini şagirdinə ana qayğısı ilə başa salan, bunun üçün saatlarla vaxt sərf edən müəllimlər olub. Dərsləndən sonra qalib qızlarla söhbət edən, onların hansısa bir səhvinin izah etməklə doğrunu nə olduğunu anadan müəllimlərimiz olub. Qızların geyimindən tutmuş hərəkətinə, davranışına qədər diqqət göstərən, təkrarlanan bir səhv üçün analarla əlaqə yaradan, yəni övladı bildiyi şagirdi üçün narahat olan müəllimlər olub. Eləcə də oğlan şagirdlərə ana qayğısı ilə yanaşıb onlar. İstənilən bir səhvinin yumşaq şəkildə anlatılmaqla, bir daha təkrar olunmamasına çalışıb. Bu gün də elədir. Qadın müəllimlər hər bir şagirdinin valideyni tərəfindən bir neçə saatlığa ona cavabdeh şəxs rolundadır. Hansı ki, bəzi qaydalar var ki, bu heç də hər zaman belə deyil, lakin qadın müəllimlər bunu edirlər. Ona görə edirlər ki, onlar bir kiçik səhvin böyük səhvlərə, təhlükələrə yol açdığını yaxşı bilirlər.

Lakin bütün bu söylədiklərimizlə o qənaətə gəlmək olmaz ki, bəzi iddia edənlər kimi, məktəblərdə kişi müəllimlərə ehtiyac yoxdur. Qadın və kişi müəllimlərin bir yerdə çalışması, şagirdlərin həm qadın, həm kişi müəllimlərdən təhsil, təlim-tərbiyə alması bir təbiət

Kişi və qadın müəllim: pozulmuş balans

ki, bu hallara nəzarət edə və vaxtında qarşısını ala bilər.

Deməli, müəllim müəllimdir, dəyərlərin iddiası əsassızdır. Biz necə ki, ailələrimizin atasız olmasını istəmiriksə, həm qız, həm oğlan övladımızın olmasını istəyiriksə, eləcə də məktəblərdə həm kişi, həm də qadın müəllimlərin balansını da pozmamalıyıq. Bu balansın pozulması sanki bir ailənin kişi başçısının, bir ananın oğlan övladının olmaması kimidir ki, bunun da özünəməxsus çətinlikləri var.

Kişi müəllimləri məktəblərdən qaçıran səbəb

hadisəsi qədər təbii, vacibdir və lazımdır.

Balansın pozulması yalnız zərər verir

Biz insanlar adətən bütün təbii proseslərin qarşısını alır, daha sonra zərərinə görə. Məsələn, hündürmərtəbəli binalar tikib günəşin gün ərzində fəaliyyətinə qarşı çıxırıq. O, şüalarını yaxınlıqda yüzlərlə insanın yaşadığı binaya da salmalı olduğu halda bunun qarşısını öz əllərimizlə kəsirik. Bayırda azad şəkildə yaşamaqlı olan heyvanları evlərə dustaq edirik. Meyvə-tərəvəzin, canlıların genini dəyişib məhsuldarlığını artırmaq iddiası ilə yaşayırıq. Lakin bunların hər biri kimə ziyan vurur, zərər gətirir? Təbii ki, insana. Lakin bu, heç də bizə dərs olmur ki, olmur. Məsələn, biz iki baharın, iki qışın ard-arda gəlməsini düşünsək, bunun nəticəsinin necə olacağı çoxlarımızı qorxudur. Çünki fəsilənin yerdəyişməsi təbii prosesdir və bu, olduğu kimi davam etməzsə, təbii ki, insana ziyan verə bilər.

Bəs məktəblərdə kişi-qadın müəllim balansının pozulması necə, zərər gətirmirmi? Bütün yükü qadınların çiyinlərinə qoymaq, onları gələcəyimiz olan uşaqların tərbiyəsində tək buraxmaq necə, balansını pozmaq deyilmi?

Statistikaya görə Azərbaycanın ümumtəhsil sektorunda işləyənlərin 83%-i qadın müəllimləridir. Ekspertlər qadın müəllimlərin sayına görə ölkəmizin dünyada birinci yere çıxdığını söyləyir. Bunu pedaqoji sahədə təhsil alan tələbələrində, hər il müəllimlərin işə qəbulu üzrə müraciətlərdə də gördüklərini vurğulayırlar. Təkcə Bakı şəhəri üzrə məktəblərdə qadınların sayı 90-95% təşkil etdiyi halda, kişi müəllimlərin sayı 7%-dən çox deyil.

Kişi və qadın müəllim: fərqi çoxdur...

Bəli, qadın müəllimlərin üstünlük təşkil etməsini yaxşı bir hal kimi qiymətləndirənlər var. Müəllim müəllimdir, nə qadın-kişi, dəyərlər var. Lakin bir qədər dərinlən düşünsək, onda görəcəyik ki, bu balansın pozulması heç də yaxşı hal deyil və zaman-zaman bunun zərərlərini görəcəyik.

Azərbaycan Şərqi ölkəsidir, burada ailələrdə birinci başçı kişi, yəni ata, daha sonra qa-

dın, anadır. Yəni bizim ailələrdə patriarxal münasibət hökm sürür. Deməli, ailələrimizdə uşaqlar da bu münasibətin varlığını görür. Lakin məktəbdə kişi müəllim görməyəndə, təbii ki, bu, onun davranışlarına da təsir edəcək. Digər tərəfdən yanaşsaq. Bəli, ana əsas tərbiyəverəndir. Lakin onu da unutmaq ki, ananın yumşaqlığını ata sərtliyi tamamlayır. Uşaq anadan çox atadan çəkinir. Məsələn, biz evdə dərs oxumayanda, anam deyirdi ki, atanız gələndə deyəcəyəm. Biz də bu sözlə bənd kimi dərhal oxumağa başladırıq. Bu, o demək deyildi ki, ata bizi asıb-kəsəcəkdə, xeyr. Bu, sadəcə bir çəkinənlik idi ki, bunu anadan çox atadan hiss edirdik.

Digər bir məsələyə diqqət edək. Elə ki, evdə oğlan uşaq ilk olaraq dünyaya gəlirdi, sonra qız, həmin ailələrdə qız daha çox oğlan xarakterli böyüyürdü, əksinə olanda isə oğlan qızların təsiri altında yumşaq xarakterli böyüyürdü. Elə bu faktın özü onu göstərir ki, insanda mühitə uyğunlaşma prosesi gedir. Belə isə tamamilə qadın müəllimlərin əhatəsində oğlanların düzgün yetişməsindən söhbət gedə bilməz?

Beləliklə, qadın müəllimlərin məktəblərdə üstünlük təşkil etməsini normal hal kimi dəyərləndirənlər bir daha düşünsələr, daha yaxşı olar.

Kişi müəllimin gördükləri, qadın müəllimin gördükləri...

Gəlin etiraf edək ki, şagirdlərdə kişi müəllimin gördüyünü qadın, qadın müəllimin gördüyünü kişi müəllim görə bilməz. Hər birimiz orta məktəb şagirdi olmuşuq. Həmin günlərə qayıdarkən bunu açıq şəkildə görmək olur. Məsələn, qadın müəllim qızların yetkinlik yaşındakı hallarını yaxşı bilir. Onlardakı dəyişikliyi, bu vəziyyətdən yaranan və əhval-ruhiyyəyə təsir edən halları yaxşı bilirlər. Və yerli gələndə qızlarla söhbətlər apararaq onları düşüdü vəziyyətdən çıxarırlar, kömək etmiş olurlar. Axı bunu kişi müəllim nə görə, də bilə bilməz.

Oğlanlarda yaranan problemləri-fikir dağınıqlığı, aqressivliyi, anən dəyişən vəziyyəti, hətta onlardan gələn hansısa bir qoxunu isə təbii ki, qadın müəllim kişi müəllim qədər görə, duya bilməz. Odur ki, kişi müəllim lazımdır

Hər kəs kişi və qadın müəllimlərin azlığını, çoxluğundan danışır. Lakin kişi müəllimləri məktəblərdən qaçıran səbəblərdən danışan azdır. Bəlkə danışan olarsa, bu səbəblər aid qurumlar tərəfindən aradan qaldırılsın, məktəblərimizdə bu balans pozulmaz.

Kişi müəllimin məktəbdən uzaq düşməsi səbəblərindən ən birincisi onun ailə başçısı olması və aldığı məvacibin yetərli olmamasıdır. Əgər kişi müəllim aldığı maaşla ailəsinin bir çox problemlərini həll etməyi bacarmırsa, təbii ki, o, özünə yeni bir iş tapmağa çalışacaq.

Son illər əmək haqlarının artması kişi müəllimləri məktəblərə cəlb edə bilər. Lakin hər il keçirilən imtahanlar, məktəblərdə yaşlı müəllimlərin də bu imtahanlara cəlb edilməsi, yüksək bal toplamadığı təqdirdə gənc müəllimlərin (hansı ki, onlara dərs deyiblər) yanına utandırılması müəllimin zəhmətini yəre vurulmasıdır ki, təhsil müasirliyi deyil.

Belə isə bunların qarşısı alınmalıdır təhsil sistemində. Yeni elə bir sistem düşünülüb hazırlanmalıdır ki, orada kişi müəllimlərlə qadın müəllimlərin balansını qorunsun, yaşlı müəllimlərlə gənc müəllimlərin ayrı-ayrılıqda yerli bilsin, onlara hörmət edilsin. Əmək haqları isə elə nizamlanmalıdır ki, kişi müəllimi qane etsin ki, o məktəbdən qaçmasın.

Kimlərinə öyrədilib ortaya salınması ilə deyil ki, qadın müəllimlərin üstünlüyündə heç bir problem yoxdur, desinlər. Problem əslində çoxdur. Belə davam edərsə, yaxın gələcəkdə bunu hər birimiz görə biləcəyik. Buna şübhəmiz belə olmasın.

Mətanət Məmmədova

Ümumdünya Şəhərsalma Forumu Azərbaycana nə vəd edir?

Davamlı inkişaf tempi-nə görə dünyanın əksər lider dövlətləri ilə yanaşı addımlayan Azərbaycan son 20 ildə bir sıra global səviyyəli tədbirlərə ev sahibliyi etməklə, siyasi, iqtisadi və mədəni mərkəzə çevrilib. Şübhəsiz ki, bunu təmin edən başlıca strateji faktor dövlətimizin başçısı cənab İlham Əliyevin iradəsi ilə həyata keçirilən uğurlu daxili və xarici siyasət kursudur. Azərbaycanın yürütdüyü tarazlaşdırılmış siyasi xətt beynəlxalq aləmdə mövqeləri möhkəmləndirməklə dövlətimizə qarşı etimadı daha da artırıb. Habelə xeyli müddətdir bir-birindən mötəbər tədbirləri təşkil etməsi ölkəmizin dünyada sülhə, mədəniyyətlər və sivilizasiyalararası dialoqa əhəmiyyətli töhfələr verməsinin növbəti təsdiqidir.

Bütün bunların məntiqi nəticəsidir ki, BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının (COP29) da bu ilin noyabr ayında Bakıda keçirilməsi nəzərdə tutulub. Konvensiyanın ali məqsədi iqlim sistemində insanlar tərəfindən edilən və təhlükəli hesab olunan bütün müdaxilələrin qarşısını almaqdır. Konfrans çərçivəsində dünyanın təxminən 190-dan çox ölkəsini təmsil edən 80-100 min nəfərə qədər nümayəndə heyətinin qəbul edilməsi gözlənilir. Azərbaycanın belə bir möhtəşəm tədbirə ev sahibliyi etməsi sözsüz ki, ölkəyə yerli, regional və beynəlxalq miqyasda çox böyük dividendlər qazandıracaq.

Hər iki ildən bir şəhərsalma sahəsində ən genişmiqyaslı iştirakçılığa malik dünya şəhərlərindən birində baş tutan və aparıcı mütəxəssisləri bir araya toplayan daha bir global platformanın - Ümumdünya Şəhərsalma Forumunun (WUF) 13-cü Sessiyasının 2026-cı ildə Bakıda keçirilməsinin BMT tərəfindən elan edilməsi də ölkəmizin dünyada artan nüfuzu fonunda yüksək dəyərləndirilməlidir. Belə

bir mötəbər tədbirin Azərbaycanla həvalə edilməsinə öncə BMT-nin Məskunlaşma Proqramının İcraçısı Şurasının Keniyada keçirilən 3-cü sessiyasında qərar verilib. Bununla bağlı Saziş isə 2023-cü il dekabrın 22-də Bakı şəhərində Azərbaycan Respublikası Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsinin sədri Anar Quliyev və BMT-nin Məskunlaşma Proqramının ("UN-Habitat") icraçı direktoru Maimunah Mohd Şərif arasında imzalanıb.

Şübhəsiz ki, bu mühüm platformanın paytaxtımızda gerçəkləşdirilməsi ilə əlaqədar verilən qərar Azərbaycanda şəhərsalma sahəsində uğurların global səviyyədə yüksək qiymətləndirilməsinin daha bir göstəricisidir. Belə ki, son illər ərzində paytaxtımızda və bölgələrdə şəhərsalma istiqamətində ən qabaqcıl müasir standartlar tətbiq edilməklə görülən işlər, həyata keçirilən irimiqyaslı layihələr sosial-iqtisadi inkişafa güclü təkan verib, ölkəmizi bu sahədə dünyanın qabaqcılları sırasına çıxarıb. Hazırda "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı"na uyğun olaraq Qarabağ və

Şərqi Zəngəzur ərazilərində həyata keçirilən planlı və sürətli tikinti-quruculuq işlərini də nəzərə alsaq, WUF-un Azərbaycanın öz nailiyyətlərini və şəhərsalma ilə bağlı qabaqcıl təcrübəsini nümayiş etdirmək baxımından vacibliyi də xüsusi vurğulanmalıdır. Məlumat üçün bildirik ki, buna qədər, yeni 2022-ci ildən etibarən Azərbaycanda Milli Şəhərsalma Forumunun keçirilməsinə başlanılıb və bu təşəbbüs də müasir şəhərsalma siyasətinin öyrənilməsi və yerli təcrübənin xarici mütəxəssislərlə bölüşdürülməsi baxımından ilkin zəmin rolunu oynayır.

2026-cı ildə Bakıda reallaşdırılacaq Ümumdünya Şəhərsalma Forumuna gəldikdə isə artıq tərəflər arasında imzalanan "Ev Sahibi Ölkəyə dair Saziş" Milli Məclisin sonuncu iclasında müzakirəyə çıxarılarq təsdiq edilib.

Forumun əhəmiyyəti ilə bağlı millət vəkirlərinin də fikirləri maraqlıdır:

MM-in Beynəlxalq münasibətlər və parlamentlərarası əlaqələr komitəsinin üzvü Sahib Aliyev bildirib ki, belə bir global xarakterli tədbirin ölkəmizdə keçirilməsi qərarına Azərbaycan ardıcıl və məq-

sədyönlü addımlarla nail olub.

"Ağdamda və Zəngilanda keçirilən Milli Şəhərsalma Forumları, Bakıdakı Ümumdünya Məskunlaşma Günü burada az rol oynamadı. Xatırladım ki, Ağdamda keçirilən Milli Şəhərsalma Forumuna 44 xarici ölkədən 130-dan çox, Zəngilanda isə 54 ölkədən 400 təmsilçi qatılmışdı. Onlar bir tərəfdən Azərbaycanın dünya şəhərsalma mədəniyyətinə gətirdiyi yenilik, verdiyi töhfələrlə tanış olduqlarsa, digər tərəfdən Ermənistanın Ağdam və Zəngilan da daxil olmaqla işğal etdiyi ərazilərdə törətdikləri urbisid, kultursid və ekosisid özləri ilə gördülər".

Sahib Aliyev Forumu ölkəmizin həqiqətlərini dünya ictimaiyyətinə çatdırmaq baxımından da vacib hesab edib: "Baxın, 2022-ci ildə Polşanın Katovitsə şəhərində keçirilən Ümumdünya Şəhərsalma Forumuna 20 mindən çox mütə-

yöndə qabaqcıl təcrübəni təşviq edən global platforma rolunu oynayan bir Forumun ölkəmizdə keçirilməsi həm siyasi, həm də praktik baxımdan bizim üçün yetərincə önəmli bir məsələdir".

Deputat Cavanşir Feyziyev də belə bir Forumun Azərbaycanda keçirilməsini mühüm hadisə adlandırıb:

"WUF təsis olunduğu ildən dünyanın aparıcı şəhərləri bu tədbirə ev sahibliyi etmək üçün yarışır. Bakı da bu müsabiqəyə qoşularaq, 2026-cı ildə tədbiri həyata keçirmək hüququ əldə edib. Dünyamiqyaslı belə bir Forumun ölkəmizdə keçirilməsi bizim üçün çox əhəmiyyətlidir. Bu, ilk növbədə, Azərbaycanın şəhərsalma və məskunlaşdırma fəaliyyətində müasir standartlara əsaslandırılmasının göstəricisidir. Bununla bağlı Azərbaycanın dünyaya təqdim etmək üçün kifayət qədər nailiyyətləri var. Son 20 ildə Bakıda müasir texnologiyalar əsasında aparılan tikinti işləri, ən başlıcası isə işğaldan azad olunmuş bölgələrimizdə "Ağıllı şəhər" və "Ağıllı kənd" konsepsiyaları əsasında geniş vüsət alan abadlıq-quruculuq işləri şəhərsalma fəaliyyəti ilə məşğul olan beynəlxalq qurumlar üçün olduqca maraqlıdır. Forumda dünyanın çoxsaylı ölkələrindən mütəxəssislər iştirak edəcək və şəhərsalma fəaliyyəti ilə bağlı yeni konsepsiyalar müzakirə olunacaq. Odur ki, bizim

mütəxəssislər üçün də bu tədbir böyük maraq kəsb edir".

C.Feyziyevin fikrincə, tədbir siyasi-diplomatik cəhətdən də böyük mahiyyət daşıyır: "Belə ki, bəzi Avropa siyasətçilərinin ölkəmizi beynəlxalq aləmdən təcrid etməyə çağırdığı bir zamanda BMT ilə Azərbaycan arasında belə bir Sazişin imzalanması və nəticədə ölkəmizin global əməkdaşlıq sferasının daha da genişlənməsi bu cür çağırışlara ən tutarlı cavabdır. Bu baxımdan 13-cü Ümumdünya Şəhərsalma Forumunun Bakıda keçirilməsini xarici siyasət və diplomatiya sahəsində də böyük uğur hesab etmək olar".

Xatırladaq ki, WUF 2001-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatı tərəfindən dünyanın üzleşdiyi ən aktual problemlərdən biri olan sürətli urbanizasiya və onun şəhərlərə, iqtisadiyyatlara və iqlim dəyişikliyinə təsirini tənzimləmək məqsədilə təsis olunub. Forum çərçivəsində baş tutan sessiyalarda urbanizasiyanın bütün aspektləri ilə məşğul olan minlərlə iştirakçı şəhərlərin necə qurulduğu, planlaşdırıldığı və idarə edildiyi barədə təcrübə və biliklərini bölüşmək imkanı qazanır.

2026-cı ildə Bakıda baş tutacaq 13-cü Sessiya isə Cənubi Qafqazda ən böyük tədbirlərdən birinə çevriləcək. Tədbir maraqlı tərəflər, o cümlədən dövlət rəsmiləri, QHT nümayəndələri, şəhərsalma mütəxəssisləri və ekspertlər, həmçinin özəl sektor nümayəndələri arasında fikir və təcrübə mübadiləsi üçün unikal imkan yaradacaq.

Natiq Səlim

Külək oyadan çərşənbə - yel çərşənbəmiz

Bu gün sevinci və qürurverici bir haldır ki, xalqımız Novruz bayramını işğaldan azad olunan ərazilərimizdə, əzəli torpaqlarımızda Bütöv Azərbaycanda qeyd edir. "Gün o gün olacaq ki, Novruz bayramını bir dəfə Şuşada, o biri il Laçında, o biri il Kəlbəcərdə, Ağdamda, Füzulidə, Cəbrayılda, Zəngilanda, Qubadlıda keçirəcəyik. Əminəm ki, belə də olacaqdır. Mən buna inanıram və bu inamla yaşayıram, bu inamla işləyirəm və bu inamla da Azərbaycan xalqına rəhbərlik edirəm", - deyər Ulu Öndər Heydər Əliyev bildirmişdir. Artıq bir neçə ildir ki. Ulu Öndər Heydər Əliyevin söylədiyi fikirlər bir həqiqətə çevrildi. Tonqallarımız əzəli torpaqlarımızda - Bütöv Azərbaycanda qalanır, el-obamız bayramı sevincə. Zəfər sevinci ilə qaşılır. Qəlbərdə sevgi, torpaqda atəş yaşanır. İllərdir arzuladığımız və böyük məsləkimizə qovuşduğumuz torpaqlarımızda çərşənbəmizi qeyd edirik. Novruz ənənələri yenidən 30 ilə yaxın həsrətində olduğumuz doğma torpaqlarımızda yaşanırlar, tonqallar qalanır, od-alov aləmə yayılır. Torpağımıza isti nəfəs gəlib, torpaq həsrətlə gözlədiyi sevincinə qovuşub. Torpaqlarımız dərinə nəfəs alır. Tarixdən boylan zamanın daşlaşmış yaddaşında olan təbiətdən gələn yeni gün Qələbə tarixini yaşamış xalqımız böyük sevincə qarşılır. Artıq Novruz bayramının astanasındaydıq. Minilliklərin sınağından çıxaraq, bu günə gəlib çatmış Novruz bayramını hələ Azərbaycan xalqı Sasanilər dövlətinin tərkibində olduğu zaman qeyd edib. Daş dövrünə aid olan əşyalar qazıntılar zamanı əldə olunan mənəvi mədəniyyət abidələrimiz Novruz bayramının qədim tarixi olduğunu təsdiqləyən amillərdir. Azərbaycan klassikləri olan Nizami Gəncəvi, Şah İsmayıl Xətai, Əfzələddin Xaqani kimi dahilərimiz baharın gelişini əks etdirən nümunələr yaratmışlar. Novruz bayramının yaranması tarixinə həsr olunmuş yazılardan Nizamimülkün "Siyasətnamə"sini, Ömər Xəyyamın "Novruznamə"sini və başqalarını nümunə olaraq göstərmək mümkündür.

"HƏR BİR AZƏRBAYCANLI ÜÇÜN ƏN ƏZİZ, ƏN DOĞMA, ƏN SEVİMLİ BAYRAM NOVRUZ BAYRAMIDIR"

"Novruz bayramı Azərbaycan xalqının, azərbaycanlıların ən əziz bayramıdır. Hər xalqın tarix boyu yaranmış və ənənəyə çevrilmiş bayramları vardır. Azərbaycan xalqının da bayramları vardır. Bunların bir qismi dövlət bayramlarıdır, bir qismi xalq, din bayramlarıdır. Bütün bu bayramların içərisində millətimiz üçün, xalqımız üçün, hər bir azərbaycanlı üçün ən əziz, ən doğma, ən sevimli bayram Novruz bayramıdır", - deyər Ulu Öndər Heydər Əliyev bildirmişdir. Bəli, xalqımızın milli-mənəvi irsini özündə təcəssüm etdirən Novruz yeni günün, yeni arzuların, milli ruh və duyğuların bayramıdır. Novruz fəlsəfəsi cəmiyyətdaxili münasibətləri tənzimləyən, insanlar arasında səmimiyyəti, dialoqu önə çəkən yüksək dəyərləri ehtiva edir. Hər il müsəlman dünyasının həvəslə qarşıladığı və yola saldığı Novruz bayramı xalqın tarixi kökü-

nü, adət-ənənələrini özündə yaşadır. Novruz sözünün etimologiyasına diqqət etsək, görürük ki, bu sözün həqiqi mənası yeni günün başlanması deməkdir. Bayramın qeyd olunmasına qədər, bildiyimiz kimi, dünyanın və insanın yaranması ilə bağlı müqəddəsleşdirilmiş su, od, yel və torpaq çərşənbələri qeyd olunurdu. Xalqın erkən düşüncəsində yaratdığı çərşənbələrə bağlı ayın və etiqadları, adət-ənənələri yaşatmaq hər kəsin mənəvi dünyasının tələbatından irəli gəlir. Dörd çərşənbənin qeyd olunmasının arxasında həqiqətlər dayanır. Folklorşünas alimlərin fikrincə, bu çərşənbələr insanın həyata gəlişi və həyatın canlanması ilə əlaqədardır. Novruz bayramı təbiətlə bağlı su, od, torpaq, yel ilə bağlı dörd əsas arxaik xüsusiyyətləri özündə saxlamaqla yanaşı, cəmiyyətdə humanist insani münasibətlərin məntiqini ifadə edən bəşəriyyətlə seçilir. Novruzaqədərki yaxın 4 həftənin 2-ci günlərini çərşənbələri ulularımız Su, Od, Yel və Torpaq Çərşənbəsi adlandırmışlar. Bu dörd çərşənbənin qeyd olunmasının arxasında böyük həqiqətlər dayanır.

Bu gün Azərbaycanda Novruzun üçüncü çərşənbəsi olan Yel çərşənbəsi qeyd edilir. Xalq arasında "Külək oyadan çərşənbə", "Küləkli çərşənbə", "Yelli çərşənbə" adı ilə də tanınan Yel çərşənbəsi dörd yaradılış ünsüründən biri olan havanın həyatverici gücü ilə bağlıdır. Deyilənə görə, Yel çərşənbəsi əsən külək təzəcə çıxmış otları oyudaraq, Novruzun gelişini barədə xəbərdar edir. Novruz ənənələrinə nəzər saldıqda görürük ki, tarixin müxtəlif dövrlərində yazın gelişini tezleşdirmək üçün Yel babanı nəgmə ilə çağırırmışlar:

A Yel baba, Yel baba,
Tez gəl, baba, gəl, baba.
Sovur bizim xırmanı,
Atına ver samanı.
Dən dağılıb dağ olsun,
Yel babamız sağ olsun.
A Yel baba, Yel baba,
Qurban sənə, gəl baba.

MÜRGÜLƏYƏN KÜLƏK OYANIR

Yel baba xırmana gəl-məmişdən qabaq oradan buğda, dən götürmək olmazdı. "Sovurulmamış buğda götürənin oğlu ölər, xırman sovurulandan sonra ilk buğda götürənin isə oğlu olar", - deyərdilər. Yel çərşənbəsi günündə isə əsən isti küləklər yazın gelişindən xəbər verir. Yel çərşənbəsinin geniş yayılmış inanclarından biri də bu çərşənbədə niyyət tutulmasıdır. Çərşənbə gecəsi söyüd ağacının altına gedib niyyət edər və Yel babanı çağırırdılar. Əgər Yel baba sənəni eşidib əssə və söyüdü budaqlarını torpağa toxundursa, diləyin yerinə yetəcək. Yel çərşənbəsinin ayınlarından biri də həmin gün həyətlərdə yelləncəklərin qurulması və oğul-uşağın, qız-gəlinin yelləncəklərdə yellənməsidir. Dörd ilahi başlanğıcdan üçüncüsü olan Yel babanın şərəfinə xüsusi mərasimlər keçirilir, ayınlar icra olunur. Əsən soyuq və isti küləklər yazın gelişindən xəbər verir. Gün ərzində küləyin bir neçə dəfə dəyişməsi əslində küləyin, havanın təmizlənməsi, yenilənməsi kimi qəbul edilir. Bu çərşənbəyədək sanki mürğüləyən külək oyanır, ələmi dolaşaraq suyu, odu hərəkətə gətirir. Təbii ki, inanclara görə, təbiətdə ən son oyanış torpağa aiddir. Torpağın oyanması ilə həyat yenidən dirçəlir. Yel çərşənbəsi yaranış prosesinin üçüncü mərhələsini əks etdirir. Folklorşünasların qənaətinə görə, torpaq və su yaradılışın maddi əsasını təşkil edirsə, od və yel nəzarətçi, təkəverici statusunda çıxış edir.

Yel çərşənbəsi ilə də bağlı illərin sınağından çıxaraq bu günümüze qədər yaşamış və özünü doğrultmuş xalq hikmətləri də mövcuddur. "Yel-nən gələn sələn gedər", "Yel apardığını qaytarmaz", "Yel bağlayanı el açar" və s.

Inanclara görə, çərşənbə axşamları Tanrı ancaq xoş sözləri eşidir. Belə ki. Yel çərşənbəsində Yel dağına ziyarətə gedərlər. Yel çərşənbəsində ağaclar oyanar. Yel çərşənbəsində söyüd ağacının altından keçərlər ki, niyyətin qəbul olsun. Yel çərşənbəsində Yel Babanı köməyə çağırırlar. Yel çərşənbəsində yelləncəkdə yellənərlər. Bu müqəddəs axşamlarda əllərimizi ulu Tanrıya uzadıb ona dua edək. Çərşənbəmiz mübarək!

Zümrüd BAYRAMOVA

Əs, qaytar, ey külək!

MƏTANƏT

Dedim, dedim, dedim, yazdım, yazdım, yazdım, görəndə ki, faydası olmadı, üzümü tutdum Novruzaqədərki çərşənbələrdən birinə-Yel çərşənbəsinə. Hə, indi qulaq as mənə, Yel çərşənbəsi. Bəlkə sən dinləyəsən, bizim məhv etdiklərimizi sən qaytarasan...

Dinlə məni, ey külək. Əs, əsrlər, illər öncəyə əs. Qarşına çıxan nə qədər unudulan adət-ənənələrimiz var, hamısını geriyyə qaytar. Gəlsinlər, gör-sünlər ki, biz onların çoxunu torpağın altına göm-müşük. Onlardan biri: ta indi evlərdə səməni cücərdən yoxdur, indi səməni cücərdib satanlar var, hamı hazır səməni alır.

Ta indi Novruzqabağı təmizlik işlərini də görəndə yoxdur: bağ-bağça təmizləyən, ev tökən, yorğandöşəyi havaya verən, evin künc-bucağını dərinə təmizləyən, xalça, palaz cırpan, pərdə yuyub, asan yoxdur. Deyirlər, nə olub ki, hər yer tərtəmizdir.

Gəl, ey külək, bəlkə özünlə keçmişdən onu qaytarasan ki, çərşənbələrdə hər dəfə od yandırılar, hamı çıxardı dayanardı ocaq kənarında, deyib-gülərdi, çərşənbələri bayram ovqatı ilə qeyd edərdi. İndi hamı girib evlərə, oturub türk seriallarının qarşısında. Heç balkonlardan başını aşağı uzadan da yoxdur.

Gəl, ey külək. Gəl və özünlə o adətləri gətir ki, bayramda ölkənin bu başından o biri başına övlədlər ata-ana əlini öpməyə, bayramlaşmağa gedərdilər. İndi haradadır o adətlər... Novruzda bir həftəlik tətildə çoxları istirahətini qoyub rayonlara-kəndəmi gedəcək? Deyirlər ki, görüntülü danışmaq nədən yanadır. Danışmışıq, bayramlaşmışıq da...

Gəl, ey külək, gəl, bu dövrün insanlarına danış ki, hər Novruzda insanlar qəbiristanlıqlara övlətlərini ziyarətə gedərdilər. İndi unudulub çoxları tərəfindən o adətlər. Hətta ən yaxın qohumlara belə onlayn başsağlığı verənlər var. Telefon nə üçündür, deyənlər var. Uzaq yolu yaxın edən telefonlar...

Gəl, ey külək. Gəl, özünlə dünəndə qalanların çoxunu gətir. Gətir, görə ki, harada qaldı o gözəl bayramlar. Bayram günü gecə səhərdə evlərə torba atmalar, bayramdan pay alıb, sonra uşaqlarla birlikdə qatib bölüşmələr...

Gəl, gətir, görsün hər kəs ki, bayramı bir vaxtlar necə qarşılar, necə yola salardılar. Milli geyimdə qızlarla, oğlanlarla. Xeyr, tədbirləri deyil, məhəllələrdə ocaq başındakı milli geyimli oğlan-qızları deyirəm. Saatlarla çalan-oyunan qonşuları, ocaq üstündən tullanıb "ağırlığım-uğurluğum odlara!", - deyən qonşuları deyirəm.

Gəl, ay külək, gəl, özünlə çərşənbələrin qayda-qanununu gətir. Ta açılmayan çərşənbə süfrələrinin vacibliyindən danış. Çərşənbələrdə restoranlarda bizə məlum olmayan yeməkləri yeyənlərə de ki, həmin günü adam öz evində olar, öz süfrəsi başında əyləşər. Danış ki, unudulmasın, o süfrələr, hər çərşənbə açılısın ki, Novruza hazır olsun.

Gəl, ey külək, gəl, özünlə əlimizdən zorla alınmış baharı da gətir. Elə əs ki, vur, uçur hündürmərtəbəli binaları, o binaları ki, onlar yüzlərlə ağacın kökləri üzərində ucaldılıb, baharı əlimizdən alıb. Gəl, bu yandan gir, o yandan çıx, gör kim alıb baharı əlimizdən, cırpıl üzünə, bu dünyanı o biri dünyaya apara bilməyəcəyini cırp üzünə. Anlat, anlasın ki, bu dünyanın malı burada qalır, o biri dünyaya gedə bilməz...

Gəl, ey külək, gəl ki, bəri sən gəl. Gəl ki, heç olmasa, çərşənbələrin sıralanmasını unudanlara özünü göstər. Göstər ki, çərşənbələrdən Yel çərşənbəsi olduğunu unutmasın insanlar. Yoxsa halımız heç də yaxşı olmaz... Əs, qaytar, bizim olanları...

Stanislav Pritçin: "Ermənistanın bu siyasəti onun təhlükəsizliyini təmin etməyəcək"

"Ermənistan siyasətini eyni məcrada davam etdirsə, o zaman gec-tez Rusiya böyük ehtimalla İrəvanla bağlı sərt bəyanatlardan əməli fəaliyyətə keçəcək"

Son aylarda Ermənistan-Rusiya münasibətləri gərginliyin pik həddinə çatıb. İrəvanın anti-Rusiya siyasəti və götürdüyü aşkar qərbünlü kurs Moskvada ciddi qıcıq doğrurur və Kreml cavab tədbirləri görmək məcburiyyətində qalır. İki ölkə arasındakı gətdikcə artan gərginlik nəyə səbəb ola bilər? Ermənistan KTMT-dən və Aİİ-dən çıxma birlərmi? Rusiyalı ekspert, Rusiya Elmlər Akademiyasının Yevgeni Primakov adına Dünya İqtisadiyyatı və Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutunun Postsovet Araşdırmaları Mərkəzinin baş elmi işçisi Stanislav Pritçin "Caliber" analitik mərkəzinə müsahibəsində bu məsələlərə aydınlıq gətirib. Ekspertin müsahibəsini oxucularımıza təqdim edirik.

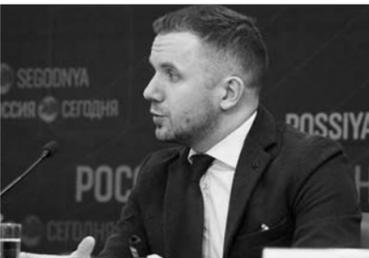
- Son vaxtlar İrəvanda bir çox insanların arzusunda olduğu Ermənistanın Avropa İttifaqına daxil olması ehtimalını qəbul edirsinizmi?

- Obyektiv olaraq, İrəvanın Avropa İttifaqına üzvlüyünün mümkünlüyü uzunmüddətli perspektiv kimi görünür. Məsələ ondadır ki, Aİ-nin müəyyən meyarları var- bunlar həyat səviyyəsi, demokratiya standartları, iqtisadiyyat və başqa çox şeydir və Ermənistan, əlbəttə ki, heç bir halda namizəd sayıla biləcək ölkə deyil.

Bəli, bu gün Gürcüstan istisna olmaqla, siyasi səbəblərdən Aİ-yə namizədlər siyahısına əvvəlcədən daxil edilmiş Ukrayna, Gürcüstan və Moldova halları var və Ermənistanın misalında onun da siyasi səbəblərdən AB üzvlüyünə namizəd dövlətə çevrilməsi ehtimalı var. Amma bu, heç də o demək deyil ki, Ermənistan siyasi səbəblərdən bu strukturun tamhüquqlu üzvü olacaq.

- Üstəlik, ölkə Avrasiya İqtisadi İttifaqının üzvü olduğu bir halda?

- Bəli. Ermənistanın Aİİ-yə üzvlüyü də ictimai erməni siyasi daireləri müstəvisində müzakirə olunmayan maraqlı aspektidir. KTMT-yə qarşı davamlı tənqidlər səslənsə də, Aİİ ilə bağlı sü-

kut var. Mənə elə gəlir ki, Ermənistanın Aİ-yə namizəd statusu birbaşa onun Aİİ-dən çıxması ilə bağlı olacaq. Ermənistanın buna hazır olub-olmaması böyük sualdır. Axı, bildiyiniz kimi, Ermənistan Aİİ-də bir çox müxtəlif imtiyazlara malikdir, o cümlədən erməni əmək miqrantlarının patentsiz işləmək imkanı, Rusiya ilə rüsumsuz ticarət və s. Möhkəm üstünlüklər paketindən məhrum olan Ermənistan nəhəng iqtisadi çətinliklərlə üzləşəcək və bu çətinliklər Aİ-nin heç bir köməyi ilə kompensasiya olunmayacaq. Deməli, bu, Ermənistan üçün yolda çox ciddi əngəldir və mən deyirdim ki, KTMT-dən çıxmasından daha fundamentaldir.

- Sizcə, Ermənistan KTMT-dən çıxmaq qərarına gələcəkmiz?

- Proqnoz vermək çətinidir, bir tərəfdən biz KTMT-yə qarşı davamlı tənqidi görürük, lakin eyni zamanda Ermənistanın bu təşkilatdan yekun şəkildə çıxması məsələsi gündəmə gətirilmir. Üzvlük dondurulur, təmsilçilik ləğv edilir, bir sözlə oyun oynanılır. Düşünürəm ki, bir çox cəhətdən yekun qərar Rusiyanın qətiyyətli addımlarından, Ermənistanın qarşı real sərt addımlar atıb-atmayacağından asılı olacaq. Bu

da hələlik böyük sualdır. Buna baxmayaraq, etiraf edirəm ki, Ermənistanın KTMT-dən çıxması mümkündür.

- Bəs Moskvadan İrəvanla bağlı hansı əməli hərəkətlər ola bilər?

- Hələlik, biz xarici işlər naziri Sergey Lavrov səviyyəsində Moskvanın ritorikasının sərtləşməsinə görürük ki, bu da Ermənistan siyasətindən narazılığın bariz göstəricisidir. Və eğer Ermənistan siyasətini eyni məcrada davam etdirsə, o zaman gec-tez Rusiya böyük ehtimalla İrəvanla bağlı sərt bəyanatlardan əməli fəaliyyətə keçəcək. Ancaq görünür, Ermənistan Rusiya sərhəddələrinin ölkədən çıxarılması ilə bağlı anti-Rusiya demarşlarına haqq qazandırmaq üçün Rusiya Federasiyasından hansısa sərt addımlar atmasını istəyir və sonra özünü doğrultmaq istəyir ki, bəs, görürsünüz biz çıxmaq istəmərdik, amma KTMT bizi onu tərkməyə məcbur edir. Yəni, bu həm də məsələnin yekun həlli üçün məsuliyyətin bir növ yerdəyişməsidir. İrəvanda Rusiya hərbi bazasının çıxarılması təklifləri havada olsa da, hələ ki, elan edilməyib, müvafiq olaraq Ermənistan-Rusiya münasibətlərinin tamamilə pozulduğu halda belə bir ssenari də mümkün ola bilər.

- Sizcə, Ermənistanda Fransa hərbi bazalarının yaranması mümkündürmü?

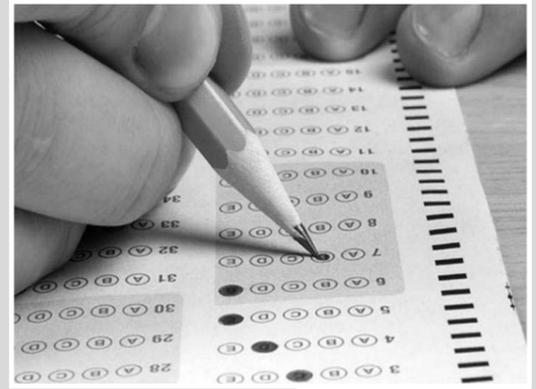
- Bu da mümkündür. Baxmayaraq ki, Fransa bazalarının yerləşdirilməsi Ermənistanın regionda təhlükəsizliyini təmin etməyəcək.

Tərcümə - Elçin Bayramlı

"Buraxılış imtahanlarının nəticələri bu il yaxşı olacaq"

EKSPERT AÇIQLADI

"2024-cü il mart ayının 3-ü və 10-da keçirilən buraxılış imtahanlarında 100 mindən çox orta ümumtəhsil məktəbinin məzunu iştirak etdi. Builki imtahanlar əvvəlki illərdən bir neçə komponentə görə fərqlənirdi. Birinci ona görə ki, imtahan iştirakçıları imtahandan sonra özləri ilə sual kitabçalarını aparmaq imkanına malik oldular. Bu da kifayət qədər yaxşı bir haldır". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında təhsil eksperti Kamran Əsədov deyib.

Onun sözlərinə görə, amma ümumilikdə imtahanların mart ayında keçirilməsi doğru deyil:

"Çünki artıq mart ayının 3-də və 10-da buraxılış imtahanı vermiş və imtahandan həftə sıfır bal toplayaraq keçmiş şəxslər attestat alacaqlar. Bəli, birmənalı şəkildə biz buraxılış imtahanlarının mart ayında keçirilməsini qəbul etmirik. Hesab edirik ki imtahanlar may ayında, iyun ayında keçirilməlidir. Artıq bu buraxılış imtahanından sonra şagirdlərin həm məktəbə davamiyyəti aşağı düşəcək, həmçinin buraxılış imtahanı verdiyi fənlərdən artıq onlar dərslərə o qədər də hazırlıqlı olmayacaqlar".

Kamran Əsədov sözlərinə belə davam edib: "Ümumilikdə mən hesab edirəm ki, sual kitabçalarını şagirdlərin aparmasına icazə vermək yaxşıdır. Növbəti atılmalı olan doğru addım isə bütün imtahanların eyni vaxtda keçirilməyidir. İmtahanların zonalar üzrə fərqli tarixlərdə keçirilməsi bütün ölkə üzrə ləğv olunmalı, vahid vaxta keçirilməlidir. Bu bərabərlik və birlik prinsipini də təmin edəcək. Əlbəttə ki biz Dövlət İmtahan Mərkəzinin imtahanlarının şəffaflığına şübhə etmirik. Amma hesab edirəm ki, ədalətli və bərabərlik prinsipini təmin etmək üçün bütün imtahan iştirakçıları eyni gündə imtahan verməlidirlər.

Hesab edirəm ki, buraxılış imtahanlarının nəticələri bu il yaxşı olacaq. Xüsusən bu il yüksək bal toplayan abituriyentlərin sayının çox olmasını proqnozlaşdırırıq. Məhz imtahan nəticələrini ilkin təhlilləri də bunu göstərir. Yəni şagirdlər artıq tam şəkildə pandemiyaçı çıxıblar. Kifayət qədər hazırlıqlıdılar və tədrisin təşkilinə hər hansı bir maneə yoxdur.

Ümumilikdə biz bu ilki imtahanları müsbət qiymətləndiririk. Şagirdlərin artıq xarici dildən dinləmə suallarını cavablandırma imkanları kifayət qədər yaxşılaşmışdır. Əvvəllər bu bir az aşağı olurdu. Şagirdlər xarici dildən sualları cavablandırmaqda əziyyət çəkirdilər. Amma indi kifayət qədər yaxşı bir vəziyyət yaranıb. Bu da orta ümumtəhsil məktəblərində məhz bu resursların təmin olunması ilə bağlıdır. Digər tərəfdən, artıq Dövlət İmtahan Mərkəzi bütün şagirdlər üçün sual kitabçalarını test bank formasında təqdim edib. Yəni şagirdlər artıq hansı test tapşırığını nümunələrini cavablandıracağını öncədən bilərlər".

Ayşən Vəli

Casus media şəbəkəsinin meydanı daralır

Əli Kərimli və Cəmil Həsənlə sərsəm bəyanatlarla çıxış etməklə casus media şəbəkəsi ilə eyni maraqları bölüşdüklerini nümayiş etdirirlər

Hüquqi, demokratik dövlət quruculuğunda inamla irəliləyən Azərbaycanda demokratiyanın vacib amillərindən hesab olunan söz və mətbuat azadlığının təmin olunması başlıca istiqamətlərdəndir. Çoxsaylı azad mətbu orqanın fəaliyyəti, jurnalistlərin istədikləri mövzuda istədikləri formada yazılar yazmaları, tənqid mövzularda fikirlər, şərhlər ifadə etmələri ölkəmizdə müstəqil, azad mətbuatın, jurnalistikanın formalaşdığından xəbər verir. Təbii ki, bu halda kimsə deyə bilməz ki, məhz jurnalist fəaliyyətinə və ya yazdığı yazılara görə hansısa iradla, təzyiqlə üzləşib. Dövlətimiz bir növ jurnalistlərin himayəçisidir. Təəssüflər olsun ki, bəzi media orqanları yaradılan şəraitdən, imkandan öz çirkin məqsədləri üçün istifadə etməklə xoşməramlı missiya yerinə yetirən Azərbaycan jurnalistikasını gözdən salmağa çalışırlar. Araşdırmalarla sübuta yetirilir ki, həmin jurnalist toplumu xarici şəbəkənin təsiri altında olan media təmsilçiləridir. Yeni, pul qarşılığında jurnalist adını ləkələyirlər. Son vaxtlar "Abzas Media" və Toplum TV ətrafında yaşanan hadisələr qeyd olunanlara misal ola bilər. İstintaq araşdırmaları ilə təsdiq olunub ki, hər iki media təmsilçiləri qanunlara zidd olaraq qaçaqmalçılıq fəaliyyəti ilə məşğul olublar. Martın 6-da "Toplum TV"-nin ofisində aparılan axtarış zamanı istintaq üçün bir sıra vacib olan sənədlər aşkarlanıb. Daxili İşlər Nazirliyinin (DİN) Mətbuat xidmətinin yaydığı məlumata görə, paytaxtın Nərimanov rayonu Y.V.Çəmənzəminli ev 98 B ünvanında yerləşən ofisdə və əlavə digər ünvanlarda bir qrup şəxsin fəaliyyəti ilə bağlı daxil olan məlumat üzrə polis əməkdaşları əməliyyat-axtarış tədbirləri keçiriblər. Bakı şəhəri Xətai Rayon Məhkəməsi "Toplum TV" işi üzrə saxlanılanlar barədə həbs qətimkan tədbiri seçib. Bununla bağlı hakim Sülhanə Hacıyevanın sədrliyi ilə keçirilən iclasda qərar qəbul edilib. Qərarla Akif Qurbanov 4 ay, Rəmil Babayev 4 ay, İlkin Əmrahov isə 4 ay müddətə həbs olunublar. Toplum TV-nin təsisçisi Ələsgər Məmmədli və III Respublika Platformasının idarə heyətinin üzvü Ruslan İzzətli də keçirilən əməliyyat tədbirlərindən sonra davam edən araşdırmalar çərçivəsində saxlanılıblar. Adları qeyd olunan şəxslərə qarşı Cinayət Məcəlləsinin 206.3.2-ci (qaçaqmalçılıq, qabaqcandan əlbir olan bir qrup şəxs tərəfindən törədildikdə) maddəsi ilə ittiham irəli sürülüb.

Fakt ondan ibarətdir ki, ölkəmizdə törədilən istənilən pozucu aktların, tərribatların arxasında dağıdıcı müxalifət dayanır. Yeni, hansı tərribat xarakterli daşı qaldırsan altından

Bu arada diqqətçəkən məqam ondan ibarətdir ki, AXCP, Müsavat və Milli Şurada kök salan pozucu qüvvələr pərdəarxası tərribatlarını açıq müstəviyə keçiriblər. Hətta hardan və necə maliyyə yardımları əldə etdiklərini də dilə gətirirlər. Bu isə bəzi trollarla rəhbərlik arasında maliyyə konfliktini yarandıqını göstərir. AXCP-dəki fəal trollardan hesab olunan Fuad Qəhrəmanlı bəyan edib ki, onlar Qərbin maliyyə qaynaqlarından yardımlar alınmasını qanunsuz hesab etmirlər: "Media orqanlarının da Qərbin maliyyə fondlarında maliyyələşməsi müsbət hal kimi qiymətləndirilməlidir". F.Qəhrəmanlı sözarası Qərbin donor fondlarından maliyyələşən "Abzas Media" və Toplum TV əməkdaşlarının həbs olunmasının müxalifətin informasiya təbliğatına təsir edəcəyini söyləyib: "Qərb donor fondlarından maliyyələşən media quruluşlarına və qruplara qarşı həbslər həyata keçirməkdədir. Bundan bir qədər əvvəl hakimiyyətə bağlı saytlarda yayımlanmış xüsusi hazırlanmış bir məqalədə ölkədə Qərb donor fondlarına bağlı təqribən 18 qrupun olduğu bildirilirdi. İqtidar mətbəxində hazırlanmış bu məqalədən belə görünürdü ki, hakimiyyəti inanır ki, bu qruplar müxtəlif sahələr üzrə fəaliyyət göstərsələr də, onların hamısı eyni mərkəzdən idarə olunurlar".

F.Qəhrəmanlı bu tip statusu ilə narahatlığını dilə gətirmiş olur. O mənada ki, işə olunduqlarını anlayır. Dərk edir ki, cəmiyyət dağıdıcı müxaliflərlə casus media orqanlarının eyni mərkəzdən idarə olunduqlarını başa düşür. Bu baxımdan, F. Qəhrəmanlının aradan çıxacağı şübhə doğurmur.

İLHAM ƏLİYEV

Qərbin qarayaxma kampaniyası Azərbaycandakı casus media şəbəkəsinə dəstək xarakteri daşıyır

"Toplum TV"-nin ofisində axtarış-əməliyyat tədbirlərinin həyata keçirilməsi Qərb institutlarının medianı, jurnalistləri və ayrı-ayrı şəxsləri Azərbaycan qanunlarına zidd şəkildə maliyyələşdirməsinə dair ciddi dəlillərin müəyyən edilməsi ilə bağlıdır. Faktlar geniş şəbəkə yaradılmaqla qanunsuz maliyyə mexanizmlərinin həyata keçirildiyinə və çirkli pulların yuyulduğuna dəlalət edir. Maliyyə Qərb institutları tərəfindən Gürcüstan vasitəsilə həmin şəbəkəyə ötürülüb. Proses zamanı Şərq ölkələrində terror təşkilatlarının da istifadə etdiyi üçüncü tərəflərə həvalə mexanizmi, adsız kartlardan geniş istifadə olunub. Bu vəziyyət bir daha göstərir ki, Qərbin bəzi dairələri Azərbaycanla bağlı fəaliyyətini nəinki sənətməyib, əksinə, ölkəmizdə qarışıqlıq yaratmaq üçün bütün mümkün vasitələrdən istifadə edirlər. Prosesdə ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi (USAID) və onun rəhbəri Samanta Pauer başda olmaqla Qərb

fondları, hüquq-müdafiə təşkilatları, mediası mühüm rol oynayır. Nəzərə alınmalıdır ki, son vaxtlar ABŞ-in və Avropanın bir sıra media orqanları Azərbaycana qarşı qarayaxma kampaniyası aparır, əsassız ittihamlarla dolu materiallar dərc edirlər. Bütün bu kimi fəaliyyət bir növ Azərbaycandakı casus media şəbəkəsinə dəstək xarakteri daşıyır. Prosesin sxemi isə belə təsvir oluna bilər: Əvvəlcə şəbəkə qurulur və onların vasitəsilə daxildə qarışıqlıq yaradılır. Mövzu Qərb mediası və qeyri-hökumət təşkilatlarının gündəminə gətirilir. Daha sonra isə rəsmi müstəviyə keçirilir. Bununla da Azərbaycanın beynəlxalq ictimaiyyətin hədəfinə çevrilməsinə cəhdlər göstərilir. Əvvəllərdə analogi çirkin addımlar atılıb. Yeni, Azərbaycanda keçirilən beynəlxalq miqyaslı tədbirlər ərəfəsi, eləcə də seçkilər dövründə Qərbin media orqanları və ictimai təşkilatları ölkəmizə qarşı aktiv qarayaxma kampaniyası təşkil etmişdilər. Eyni ssenari yenidən təkrarlanır. Azərbaycanda fəaliyyət göstərən "Media Abzas", Toplum TV və bu kimi xaricdən maliyyələşən digər media orqanları ölkəmizin demokratik imicini ləkələmək üçün hər cür çirkin vasitə və üsullardan istifadə edirlər.

Yenə də Əli Kərimli və Cəmil Həsənlə qarayaxma kampaniyasının önündədirlər

AXCP sədri Əli Kərimli, Müsavat başqanı Arif Hacı, Milli Şuranın rəhbəri Cəmil Həsənlə və onların ətrafında olan trollar çıxacaq. Yenə də yanlışlıq olmadı. Məlum oldu ki, "Media Abzas"-ın və Toplum TV-nin fəaliyyətlərinin tənzimlənməsində sözügedən müxalif ünsürlərin dəstəyi olub. İndi də öz dəstəklərini əsirgəmir. Bu dəfə Ə.Kərimli və C.Həsənlə sərsəm bəyanatlarla çıxış etməklə casus media şəbəkəsi ilə eyni maraqları bölüşdüklerini nümayiş etdirirlər. Rüşvayçı hal ondan ibarətdir ki, AXCP və Milli Şura bəyanat adlı cızma-qaranı yayarkən bir-birini təkzib ediblər. Daha doğrusu, Ə.Kərimli bilərəkdən və ya bilməyərək məlum cinayət əməlinə görə həbs edilən Qubad İbadoğlunu jurnalist olaraq təqdim edib, onun da Toplum TV əməkdaşı kimi həbs edildiyini iddia edib ətrafında hay-küy qaldırır. Ə.Kərimli "Abzas Media"-nin əməkdaşlarının saxlanılmasını da bəyanatına əlavə edib və nə dediyini özünün də qanmadığı fikirlər ifadə edir: "2023-cü ilin sonlarında "Abzas Media"-ya, indi isə Toplum TV-yə olan inzibati basqın da məhz buna xidmət edir. Bu media orqanlarının hər ikisi fəaliyyətini ölkənin daxilindən qurmuşdu və onların bu fəaliyyət imkanından məhrum edilməsi ölkədə söz azadlığının bir az da artıq boğulmasıdır".

Trollar çirkli pulların yuyulmasında iştirakçı olduqlarını etiraf edirlər

Məktəbdə niyə dərslər keçirilmir?

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Elmi-kütləvi, mədəni-maarif, təhsil proqramlarının hazırlanması" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

Uşaqlar ona görə dərslər yayılır ki...

"Narahatlığımız 10 -11-ci siniflərdə oxuyan şagirdlərimizin orta ümumtəhsil məktəblərində

səhv qurulub

Tədris proqramının düzgün formalaşmadığını deyən Ramin Nuruəliyev bildirir ki, buna görə də Dövlət İmtahan Mərkəzinin qəbul proqramının, Təhsil Nazirliyinin proqramı ilə illərə görə uzlaşmaması, şagirdlərin orta ümumtəhsil məktəblərindən yayınmasına, maraq göstərməsinə gətirib çıxarır: "Məsələn, mən təklif etmişdim ki, biz təhsil sisteminin üç hissəyə bölməliyə məkəblərdə. Birinci ibtidai təhsil, 1-4-cü siniflər. İkinci icbari təhsildir, bildiyimiz doqquzuncu sinifə qədər oxuyur və atestatını alır. Ondən sonra isə məsələn Türkiyə modelini

Təhsil hər bir vətəndaşın təməl hüququ və sosial məsuliyyətdir. YUNESKO-nun məlumatlarına görə, dünyada 262 milyon uşaq hələ də məktəbə getmir, 617 milyon uşaq və böyük savadsızdır, 4 milyon qaçqın isə məktəb hüquqlarından məhrumdur. Bu insanlar təhsil almaq hüququndan məhrum edilib və bu vəziyyət qəbul ediləməzdir. UNESKO bütün hökumət və təşkilatlardan keyfiyyətli təhsil vermək üçün

rində kifayət qədər tədrisdən yayınması və bu yayınmanın əsas səbəbləridir. Yeni bildiyiniz kimi, 11-ci sinifdə oxuyan abituriyent təbii ki, ali təhsil məktəblərinə qəbul olmaq üçün Dövlət İmtahan Mərkəzinin təşkil etdiyi proqram üzrə hazırlanırlar. Amma çox təəssüflər olsun ki, Dövlət İmtahan Mərkəzinin qəbul imtahanında olan proqramı Təhsil Nazirliyinin orta ümumtəhsil məktəblərində olan proqramı ilə üst-üstə düşür. Əslində, üst-üstə düşür, proqram eyni proqramdır. Dövlət İmtahan Mərkəzi Təhsil Nazirliyinin proqramı əsasında suallar tərtib edir. Amma problem nədir? Problem budur: misal üçün, hər hansı bir şagird beşinci sinifdə oxuyarkən Azərbaycan dili fənnindən fonetika keçir və bu fonetika bölməsi 11-ci sinifə qədər bir daha bu şagirdin qarşısına çıxır".

təbii ki, ali təhsil məktəblərinə qəbul olmaq üçün Dövlət İmtahan Mərkəzinin təşkil etdiyi proqram üzrə hazırlanırlar. Amma çox təəssüflər olsun ki, Dövlət İmtahan Mərkəzinin qəbul imtahanında olan proqramı Təhsil Nazirliyinin orta ümumtəhsil məktəblərində olan proqramı ilə üst-üstə düşür. Əslində, üst-üstə düşür, proqram eyni proqramdır. Dövlət İmtahan Mərkəzi Təhsil Nazirliyinin proqramı əsasında suallar tərtib edir. Amma problem nədir? Problem budur: misal üçün, hər hansı bir şagird beşinci sinifdə oxuyarkən Azərbaycan dili fənnindən fonetika keçir və bu fonetika bölməsi 11-ci sinifə qədər bir daha bu şagirdin qarşısına çıxır".

Bu sözləri söhbət əsnasında tanınmış təhsil eksperti Ramin Nuruəliyev dedi. Ekspert deyir ki, şagirdlər sinifdən sinifə keçdikcə həmin mövzu yalnız bir-iki dərs təkrar olunur, bu da təbii ki, həmin mövzunu kifayət qədər mənimsəməyə imkan vermir: "Bu vəziyyət riyaziyyatda da eynidir. Beşinci sinifdə natural ədədlər keçilir və 11-ci sinifə qədər natural ədədlər bir daha keçirilmir. Hamımız da bunu qəbul edirik ki, beşinci sinifdə fonetika bölməsini və yaxud natural ədədləri keçən şagird 11-ci sinifə qədər altı tədris ili müddətində bu mövzunu yaddan çıxara bilər və böyük ehtimaldakı yaddan çıxaracaq. 10-11-ci sinifdə isə bizim şagirdlərə Dövlət İmtahan Mərkəzinin qəbul proqramının heç 10 faizini də keçə bilmir. Dövlət İmtahan Mərkəzinin 5-11, yəni altı tədris ilində olan qəbul proqramının 10-11-ci sinifdə şagirdlər tərəfindən mənimsənilməsi real deyil. Yəni o, qəbul proqramının cəmi 5-6 faizi eger 11-ci sinifdə olursa, əlbəttə, bu şagirdlər dərslər yayınacaq, məktəbdən uzaqlaşacaq və yaxud da müxtəlif yollara baş vurmağa çalışacaq".

Asan deyil, amma mümkündür

Ramin Nuruəliyev prosesin tətbiqinin asan olmadığını deyir, lakin mümkünsüz olması ilə razılışır: "Bilirəm, başa düşürəm, bunu etmək bir az çətindir. Çünki sistem dəyişilməlidir. Yeni sistem necə də-

yişilməlidir, proqramlar dəyişilməlidir, mifrodat dəyişilməlidir, dərslər dəyişilməlidir. Bunların hamısını həyata keçirmək bir az çətindir. Amma təbii ki, bu, eger bizim təhsilə fayda verəcəksə, bunu dəyişmək məcburiyyətdədir. Mən bu məsələ ilə bağlı rəsmi olaraq Təhsil Nazirliyinə müraciət etmişdim. Amma faydasını görmədim. Heç cavab belə vermədilər. Çünki sərf eləmədi böyük ehtimal, böyük vəsait də tələb olunur layihəni həyata keçirmək üçün. Amma təbii ki, medianın bu istiqamətdə dəstəyi olarsa, bəlkə də nəse nailiyyət əldə etmək olar."

Ekspert hesab edir ki, orta ümumtəhsil məktəblərinin yuxarı sinif şagirdlərində orta məktəbə olan maraq, yalnız attestat ala bilmək üçün oxumaqdır: "Yeni orta məktəbdən attestatımı alım, vəssalam. Ali məktəbə qəbul üçün repeter yanına və yaxud da ki, hazırlıq kurslarına gedib öz tədrisimi oradan alacam deyər düşünürlər. Orta məktəbdə yuxarı siniflərin dərslər gəlmədiyini hamımız bilir. Onları məktəbə cəlb etməyin yolu olaraq mənim dediyim təklif ən ideal təkliftir. Yeni Dövlət İmtahan Mərkəzinin ümumi proqramı 10 -11-ci sinifə sığdırılaraq tədris aparılacaq. Hətta misal üçün, bunu qruplar üzrə də böle bilərik. Yeni 10-11-ci sinifə gələn şagirdlər qruplar üzrə bölünüb dərslər saatlarını ona görə tənzimləyər bilərik. Tutaq ki, həftədə 25-26 saat dərslər varsa və yaxud da 30 saat dərslər varsa, bu 30 saat dərslər daha çox miqdarını universitet hazırlıq fənlərinə ayıra bilərik".

Ana dili və həftədə iki 40 dəqiqə

Daha bir problemlə məsələ də Azərbaycan dili fənninin buraxılış imtahanında olmasına rəğmən 10-11-ci sinifdə Azərbaycan dili 1-2 saat tədris olunur. Yeni, dil və dilçilik mövzusu cəmi iki saat tədris olunur. İki saat dediyimiz də iki 40 dəqiqədir. 2 yox, 4-5 saat Azərbaycan dilinə verilsə, həmin mövzular sıxışdırılaraq proqramlaşdırılsa, elə düşünürəm ki, bu şagirdlər üçün az da olsa kifayət edər. Elə ailələr var ki, maddi vəziyyət səbəbindən abiturienti hazırlıq kurslarına göndərə bilmir. Bu şagirdlər harada hazırlaşmalıdırlar, necə oxumalıdırlar? Onları da düşünərək bu layihəni həyata keçirərsə təhsil sisteminə nailiyyətlər əldə edə bilərik. Hazırkı vəziyyətdə, orta təhsil müəssisələrində, məktəblərdə keçirilən proqramlar şagirdlərin kor olmasına gətirib çıxarır və şagird də artıq oradan hər hansı fayda əldə etmədiyini gördü-

yü üçün məktəbə laqeyd yanaşır. Məktəbə laqeyd yanaşan şagird də yaramazlıqlar edir, müəllimi dinləmir, məktəbdə bəzi qeyri-etik yollara baş vurur. Amma eger o, məktəbdən faydalanarsa bunu etməyəcək. Eger bu sistem tətbiq edilse müəllim də qazanacaq, məktəb də qazanacaq, şagird də".

Məktəblilər innovativ, rəqəmsallaşmış bir gələcəyə hazır olmalıdırlar, mövcud təhsil sisteminin ən birinci vəzifəsi bu olmalıdır. Bugünkü təhsil sistemi onlara innovativ bir gələcək vəd edirmi? Birmənalı olaraq yox. Onların potensialını üzə çıxaracaq təhsil sistemi yaradılmalı və tətbiq edilməlidir. İnkişaf etmiş ölkələrdə qəbul edilməyən təhsil proqramları ilə şagirdlər üzərində dəlilik edən təhsil sistemimiz bunu onlara borcludur. Effektiv öyrənmə və imkanları özündə ehtiva edən dinamik özlü yaradılmalıdır. Fərqliyyət yaratmaq adı ilə naməlum təhsil proqramlarını tətbiq edib uşaqların beynini qarışdırmaq yerinə effektiv üsullar tapılmalıdır.

Elm və texnologiya üzərində

hökumranlıq etməyi, yeniliklərdən şüurlu şəkildə istifadə etməyi bacaran, yeni keşflər edən və eyni zamanda, milli kimliyini unutmayan, bütün ixtiraları ilə vətəninə, xalqına xidmət etmək istəyən gənclik yetişdirmək bir ölkənin, bir dövlətin gələcəyə ən böyük yatırımıdır. Amma ölkəmizdəki təhsil sisteminə olan çatışmazlıqlar həll ediləndikcə, uşaqlarımız məktəbdə deyil, repititorlar köməyi ilə ali məktəbə daxil olma statistikasını yüksəldəcəksə, o yatırımdan söhbət gedə bilməz.

Təhsil millətin gələcəyidir, amma gələcəyimiz olan uşaqlar təhsil dilemması qarşısında aciz qalırlar. İllərlə sərəsər qəbul imtahanına hazırlaşan, imtahana girən abituriyentlərin uzun və gərgin hazırlaşma prosesinə görə psixoloji vəziyyəti qaydasında olmur. İllərlə, aylarla hazırlıq prosesi, repititor köməyi nəticədə bir işə yaramır, uşaqlar qəbul imtahanlarında az bal toplayırlar. Demək ki, bu işin təməlinə problem var, məktəb təməli möhkəm qoya bilmir. Bilənlər öz təklifini verir, ona da etinasız yanaşırlar.

Lalə Mehralı

Nələr orucu batil edir?

“Ramazan ayının orucu heç bir günlə əvəz olunmayacaq qədər önəmlidir. Ona görə də çox ehtiyatlı olmaq lazımdır”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında din xadimi Mirçəfər Əyyubov deyib.

Onun sözlərinə görə, bu ayda səfərə çıxmaq günah deyil, lakin müəyyən məsələlər qət etdikdən sonra oruc batil olur: “Yeni, Ramazan ayından sonra səfərdə olduğu günləri qəza edərək oruc tutmalıdır. Lakin orucunu qəsdən və heç bir zərurət olmadan batıl edən şəxs təkə qəza etməklə canını qurtara bilməz. Orucu batıl edən əməllər əsasən aşağıdakılardır:

- Yemək;
- İçmək;
- Cinsi münasibət və ya orqazm;
- Qəsdən səhər azanına qədər qüslü qalmaq;
- İnsanın özünü qəsdən qusdurması;
- Allahın, Peyğəmbərin və imamların adından yalan aya və ya hədis demək;
- Xanımların adet günləri;
- Maye şeylərlə imalə etmək;
- Başı bütövlükdə suyun altına salmaq;
- Qatı tozu udmaq.

İnsan hər hansı bir yolla orucunu batıl edərsə, Ramazan ayından sonra həmin günün qəzasını tutmalı, üstəlik, cərimə ödəməlidir. Bu cəriməyə kəffarə deyilir. Belə ki, orucunu batıl etdiyi günə görə iki kəffarədən birini etməlidir. Ya altmış gün oruc tutmalı, ya da altmış gün yoxsulun hər birinə bir çörək verməlidir”.

Ayşən Vəli

Səkkiz minə yaxın
şəxsə ƏLİLLİK

Bu ilin yanvar-fevral aylarında Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin tabeliyindəki Dövlət Tibbi-Sosial Ekspertiza və Reabilitasiya Agentliyi 7,9 min şəxsə əlillik təyin edib. Bu barədə SİA-ya nazirlikdən məlumat verilib.

Qeyd olunub ki, onlardan 3,8 mininə ilkin, 4,1 mininə təkrar əlillik təyinatı aparılıb. Əlillik təyinatından sonra e-sistem üzərindən həmin şəxslərə əlilliyə görə proaktiv qaydada sosial ödənişlər (pensiya, müavinət, təqaüd) təyin olunub. Bildirilib ki, son iki ayda Agentliyin reabilitasiya müəssisələrində əlilliyi olan 18 min şəxsə isə reabilitasiya xidmətləri göstərib.

Yel çərşənbəsinin özünəməxsus
adət-ənənələri...

“Sabah artıq Novruz bayramının astanasına qədəm qoyduğumuz üçüncü çərşənbədir. Bu çərşənbə bölgələrdə müxtəlif cür adlandırılır. Qərb və Qarabağ bölgəsində bu çərşənbəyə “Ölü çərşənbəsi”, torpaq çərşənbəsi və ya Qara çərşənbə deyilir. Digər bölgələrimizdə isə Yel çərşənbəsi kimi qeyd olunur. Qərb və Qarabağ bölgəsi bu çərşənbəni ona görə torpaqla əlaqələndirirlər ki, həmin gün qəbirüstü ziyarətlərə gedir, dünyasını dəyişmiş əzizlərinin ruhlarını şad etməyə çalışırlar. Bu çərşənbədən iki-üç gün öncə qəbiristanlıqda xüsusi olaraq təmizlik işləri aparılır. İnsanlar axın-axın gedərək, kəndlərdə öz doğmalarının məzarlarını otdan, alaqdan təmizləyirlər”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent İlham Qəsebova deyib. İ.Qəsebova qeyd edib ki, Yel çərşənbəsi də adətli üzrə bayram ab-havasında keçirilir: “Kimin nəyə gücü çatırsa, süfrəsinə düzür. Çərşənbə günü böyük evlərdə doğmalarının ruhuna yemək asırlar”.

“Qərb bölgəsində üçüncü çərşənbədə ocaq qalanmır. Çünki bu çərşənbəni bir o qədər də təmərəqlı qeyd etmirlər. Qəbirüstünə evlərində olan təamlardan xonça bəzəyib aparar, səməni və şam düzərlər. Bunun rəmzi mənası odur ki, ətrafda yaşayan uşaqlara, maddi imkanı yaxşı olmayan insanlara yardım etməkdir. Çünki orada toplaşan uşaqlar, hətta başqa yerlərdən də gələn insanlar qəbiristanlıqdan özlərinə bayram payı götürürlər. Bu, həm də bir ehsan xarakteri də daşıyır. Novruz bayramının üçüncü çərşənbəsi artıq illərdir təbiət hadisələrinin müşahidə edilməsi ilə ölçülür. Çünki bu çərşənbədə təbiət daha sakit olur”,- deyə o əlavə edib.

Ləman Sərraf

“SƏS” qəzetinə
abunə
kampaniyası
davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR
AŞAĞIDAKI YAYIM
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ
SAXLAYA BİLƏRLƏR

1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseyinov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN
XİDMƏTİNDƏYİK
Müraciət, şikayət, yazı,
təbrik və başsağlıqlarımızı
dərc etməyə hazırıq!

“Bu Sərəncam ölkədə avtomobillərin
cavanlaşmasına gətirib çıxaracaq”

EKSPERTDƏN AÇIQLAMA

Prezident İlham Əliyev “Elektrik mühərriqli nəqliyyat vasitələrindən istifadənin təşviq edilməsi” haqqında Sərəncam imzalayıb. Sərəncamda elektrik mühərriqli avtomobillərin ölkəyə idxalı, onların elektrik məntəqələrinin təşkili və gömrük rüsumları ilə bağlı müddəalar yer alıb. Ölkə başçısının sərəncamı ölkədə elektromobil avtomobillərin istifadəsi istiqamətində səmərəliliyin artmasına istiqamətlənib. Bu avtomobillərin ucuzlaşmasına gətirib çıxaracaq mı? SİA olaraq mövzu ilə bağlı nəqliyyat eksperti Aslan Əsədovun fikrini öyrəndik. Onun sözlərinə görə, müsbət inkişafa, uğura, nailiyyətə doğru atılan hər bir addım dəstəklənir və alqışlanır: “Bu proses demək olar ki, bir ildir başlanıb. Əslində bunun özəlliyi ondan ibarətdir ki, ekologiyanın dostudur. Ekologiya ili çərçivəsində, dünyanın ekoloji çətinliklə üz-üzə qaldığı zaman bu kimi addımlar ölkəmizin inkişafına yönəlib. Sərəncam eyni zamanda ölkədə avromobillərin cavanlaşmasına gətirib çıxaracaq”. Ekspert bildirib ki, ölkədəki avtomobillərin təxminən 80%-i yaşı 10-dan yuxarı olan avtomobillərdir: “Elektromobillər və elektrikle işləyən avtomobillər yaşı 10 ildən az olan müasir avtomobillərdir. Onların özlərinin qiymətinin ucuzlaşması, ehtiyat hissələrinin gətirilməsi bunlar hamısı birmənalı olaraq proseslərə təsir edən amillərdir. Sual oluna bilər ki, vətəndaşlar indiyə qədər niyə maraqlı deyildilər? Çünki müəyyən gömrük rüsumlarının baha olması, dövlətin dəstəyinin olmaması elektrikle işləyən avtomobillərin sayının artmasına çətinlik yaradırdı”.

Rəşid Qarayev

Baş redaktor:
Bəhruz Quliyev

Ünvanımız:
Bakı şəhəri,
Üzeyir Hacıbəyli
küçəsi, 66.

Şəhadətname: № 022492
<http://www.ses-news.az>
<http://www.sesqazeti.az>
E-mail: ses@sia.az

“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN KEYRİYYƏ
CƏMIYYƏTİNİN ORQANI.
QƏZET 1991-Cİ İL
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR
Tel: 598-33-90
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi
ilə müəllifin mövqeyi
üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və
bazar ertəsindən
başqa hər gün
nəşr olunur

Tiraj: 3200